

LICZBA ZAKONNIC, SKŁAD OSOBOWY I ROTACJA NA URZĘDACH W KLASZTORZE BENEDYKTYNEK W SANDOMIERZU W LATACH 1615-1903

Wstęp

Klasztor benedyktynek w Sandomierzu istniejący w latach 1615-1903 należy do tych zgromadzeń zakonnych, które posiadają pełną dokumentację źródłową dotyczącą liczebności konwentu.

W Archiwum Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Sandomierzu zachowała się metryka klasztorna, zatytułowana *Książka przyjęć do zakonu, profesji i konsekracji sióstr [...]*, zawierająca dane od czasu fundacji klasztoru do 1862 r.¹ Podzielona została na cztery części, zamieszczone w niej fakty to daty wstępowania nowicjuszek do klasztoru, ich wiek, pochodzenie, daty profesji, konsekracji oraz śmierci. W przypadku zakonnic z XVII i XVIII w. zanotowano pod datą zgonu krótkie nekrologi, dostarczające wielu przesłanek o pełnionych przez nie urządach, cechach osobowości czy umiejętnościach. Uzupełnienie bądź potwierdzenie poprzednich informacji możemy odnaleźć w *Książce w której spisane są rocznice obłóczyn, profesji księń i elekcji, konfirmacji i śmierci [...]*². Wiele danych o wstąpieniach i zgonach odnajdujemy w księgach rachunkowych z lat 1739-1818, gdzie starannie zanotowano wpływy sum

¹ Archiwum Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Sandomierzu (dalej ABSD), *Książka przyjęć do zakonu, profesji i konsekracji sióstr i księni w klasztorze sandomierskim oraz opisanie różnych przypadków*, sygn. G 1392.

² ABSD, *Książka, w której spisane są rocznice obłóczyn, profesji księń i elekcji, konfirmacji i śmierci wszystkich sióstr umarłych w klasztorze sandomierskim*, sygn. G 1287.

posagowych i wydatki na pogrzeby³. Pojedyncze wzmianki na temat liczebności i sprawowanych przez zakonnice urzędów odnajdujemy w Zespole Archiwalnym pp. benedyktynek sandomierskich, obejmującym archiwalia z lat 1616-1903⁴.

Cenne zbiory zawiera również Archiwum Diecezjalne w Sandomierzu, gdzie zgromadzone zostało pięć poszytów korespondencji z XIX w., dotyczących spraw konwentu a zatytułowanych *Akta benedyktynek, Sandomierz*⁵.

Niezwykle przydatnym źródłem okazała się *Kronika benedyktynek sandomierskich*, przechowywana w Archiwum Benedyktynek w Łomży i zawierająca zapiski prowadzone w latach 1763-1780⁶. Dzięki zawartym w niej relacjom mamy możliwość wejrzeć w wewnętrzną strukturę i organizację konwentu.

Dotychczas na temat liczebności klasztoru sandomierskiego pisał ks. Jan Gajkowski, spowiednik i ostatni kapelan zakonnic⁷ oraz s. Małgorzata Borkowska⁸. Dane przytoczone przez Gajkowskiego dotyczą tylko 267 zakonnic (na ogólną liczbę 296). Natomiast s. Borkowska przedstawiła liczebność konwentu sandomierskiego w latach 1615-1903 w odstępach dwudziestoletnich, obliczyła długość życia w zakonie, pochodzenie społeczne zakonnic, napływ kandydatek dla okresu 1616-1800 i porównała z innymi klasztorami benedyktynek kongregacji chełmińskiej.

³ ABSD, Regestra podskarbskie konwentu sandomierskiego 1739-1754, niep., sygn. G 866; Regestra podskarbskie pp benedyktynek 1754-1768, niep., sygn. G 891; Regestra podskarbskie za przełożenia Marianny Siemianowskiej, konwentu sandomierskiego pp benedyktynek 1769-1794, niep., sygn. G 889; Regestra podskarbskie pp benedyktynek w Sandomierzu 1795-1806, niep., sygn. G 1148; ABSD, Akta ksieni S. Dobińskiej. Klasztor – dobra, teczka 2, przychody i wydatki 1806-1818.

⁴ Dokumenty w: Zespole Archiwalnym PP Benedyktynek Sandomierskich, niep., zebrane i ułożone tematycznie w osobnych teczkach, rządy poszczególnych księń zastosowano jako kryterium porządkowe, dlatego w przypisach podawane są dane: ZBS, nazwisko ksieni, tytuł teczki, data wystawienia dokumentu.

⁵ Archiwum Diecezjalne w Sandomierzu (dalej ADS), Akta Benedyktynek, Sandomierz (dalej ABS), 1803-1825, 1826-1844, 1845-1858, 1859-1906 (wolumin A i B).

⁶ Archiwum Benedyktynek w Łomży (dalej ABŁom), Dzieje klasztoru sandomierskiego od roku 1615, 30 października. Spisane w roku 1763 za przełożenia P. Marianny Siemianowskiej, ksieni 13 (dalej cyt. Kronika benedyktynek sand.)

⁷ J. G a j k o w s k i, *Benedyktyнки sandomierskie*, Sandomierz 1917.

⁸ M. B o r k o w s k a, *Liczebność i skład osobowy klasztorów benedyktynek kongregacji chełmińskiej*, NP t. 49:1978, s. 244-269.

Moim zamiarem jest zaś spojrzenie na liczebność zakonnic klasztoru sandomierskiego od czasu jego założenia do likwidacji, przy uwzględnieniu wszystkich nowicjuszek i mniszek przeniesionych z innych klasztorów. Ściśle związany z liczebnością jest wiek przyjmowanych kandydatek, długość życia w zakonie, pochodzenie społeczne i narodowe. Każda z zakonnic miała wyznaczone miejsce w konwencie, stąd uznałam za konieczne, w miarę dostępnych źródeł, przytoczenie danych na temat pełnionych przez mniszki urzędów. Sądzę, że na tej podstawie możliwe jest dokładne poznanie struktury wewnętrznej klasztoru sandomierskiego.

1. Zakonnice powołania chełmińskiego

W 1615 r. na nową fundację do Sandomierza przyjechało z Chełmna 13 zakonnic, była wśród nich córka fundatorki marszałkowej Elżbiety Sieniawskiej, Zofia. Wkrótce dołączyło jeszcze 5 sióstr. Stanowiły one grupę zakonnic powołania chełmińskiego, które wysłane zostały w celu zorganizowania nowej placówki. Przewodziła im przełożona Dorota Kamińska, natomiast Zofia objęła funkcję mistrzyni nowicjatu. Stan taki istniał jedynie do 1616 r., kiedy dotychczasowa przełożona została po naleganiach marszałkowej zabrana przez księżkę chełmińską a córka fundatorki mianowana panną starszą⁹. Wydaje się że spośród 18 zakonnic z Chełmna, 11 wyjechało najprawdopodobniej do macierzystej placówki. Sądzić o tym możemy na podstawie braku wpisu ich nazwisk w *Katalogu zmarłych sióstr*¹⁰, który zawiera wykaz benedyktynek zamieszkałych w klasztorze sandomierskim. Natomiast siedem zakonnic powołania chełmińskiego pozostało w Sandomierzu, były to: Agnieszka Klusionka, Anna Grącka, Zofia Dydyńska, Anna Łosiówna, Katarzyna Piekarczowiczówna, Jadwiga Gawrońska i Zofia Sieniawska. Zofia Dydyńska zmarła w 1617 r., pozostałe do końca długiego życia odbywały służbę, kształtując formację zakonną w nowopowstałym klasztorze¹¹. Wykaz zakonnic, nowicjuszek chełmińskich, przedstawia tabela nr 1.

⁹ K. G ó r s k i, *M[atka] Magdalena Mortęska i jej rola w reformie trydenckiej w Polsce*, NP t. 34: 1971, s. 137-138.

¹⁰ Muzeum Diecezjalne w Sandomierzu, Katalog sióstr zmarłych od fundacji klasztoru sandomierskiego reguły S. Ojca Benedykta, tablica ścienna.

¹¹ J. G a j k o w s k i, *Benedyktyнки...*, s. 129-131; ABSD, G 1392, k. 5-7; ABŁom., *Kronika benedyktynek sand...*, s. 9; Muz. Diec. Sand., *Katalog sióstr zmarłych...*, tab. ścienna.

Tab. 1 Zakonnice powołania chełmińskiego przybyłe na nowa fundację w Sandomierzu

Lp.	Nazwisko i imię	Nowicjat	Profesja	Konsekracja	Zmarła			Pochowana w	Inne informacje
					data	żyła lat	w zak.		
1.	Rosionka Regina	1578.09.08	1579.06.04	1579.06.04					powróciła do Chełmna
2.	Klusionka Agnieszka	1584.10.25	1585.10.21	konwerska	1640.04.07	75	56	k-1 św. Ducha Sandomierz	pozostała
3.	Kamięńska Dorota	1591.06.04	1592.12.08	1594.06.04					pierwsza przełożona była w Sand. do 1616 r.
4.	Kizarowna Katarzyna	1595.06.29	1596.06.15	konwerska					powróciła do Chełmna
5.	Grącka Anna	1597.01.01	1599.12.20	konsekrantka b.d.	1549.10.05	76	52	k-1 norbertan. Plock	pozostała
6.	Dydińska Zofia	1598.02.03	1599.05.25	1601.09.16	1617.02.24	46	31	k-1 św. Piotra Sandomierz	pozostała
7.	Niwicka Dorota	1603.11.11	1606.05.01	1607.09.23					powróciła do Chełmna przybyła w II etapie
8.	Sapiżonka Anna	1595.11.19	1596.11.24	1601.09.16					powróciła do Chełmna
9.	Łosionna Anna	1607.06.22	1609.06.07	1610.06.06	1611.03.05	65	57	k-1 św. Ducha Sandomierz	pozostała

Lp.	Nazwisko i imię	Nowicjat	Profesja	Konsekracja	Zmarła			Pochowana w	Inne informacje
					data	żyła lat	w zak.		
10.	Mroczkówna Matgorzata	1608.04.12	1610.05.10	1610.06.06					powróciła do Chełmna przybyła w II etapie
11.	Niechmirowska Zofia	1608.02.28	1609.03.21	konwerska					powróciła do Chełmna
12.	Kolakowska Katarzyna	1609.06.24	1611.10.04	1615.06.28					powróciła do Chełmna
13.	Biskupska Katarzyna	1609.10.11	1611.10.04	1615.06.28					powróciła do Chełmna
14.	Sieniawska Zofia	1610.09.24	1611.10.04	1615.06.28	1629.11.10	39	20	k-1 św. Piotra Sandomierz	mistrzynie nowicjatu od 1624 r. księmi
15.	Tarczowska Anna	1611.12.21	1613.05.29	1611.12.21					powróciła do Chełmna przybyła w II etapie
16.	Piekarzowiczów na Katarzyna	1611.12.21	1613.09.14	1611.12.21	1657.05.17	78		k-1 dominik. Lwów	prawdopodob. została przybyła w II etapie
17.	Gawrońska Jadwiga	1612.07.26	1614.03.21	1612.07.26	1669.11.28		57	Szydłów	pozostała, mieszkała dłużej w Kotuszowiej
18.	Golubska Katarzyna	1614.02.08	1615.05.24	1614.02.08					powróciła do Chełmna przybyła w II etapie

Źródła: ABSD, G 1392, k. 5-7; ABLom., Kronika benedyktynek sand..., s. 9; J. Gajewski, *Benedyktyнки...*, s. 129-131.

2. Zakonnice przybyłe do Sandomierza z innych klasztorów

Oprócz wymienionych sióstr z Chełmna możemy wskazać 19 zakonnice, które zmieniły miejsce pobytu na klasztor sandomierski. Pierwszą z nich była Anna Leśniowska, benedyktyнка ze Staniątek, która po 20-letnim tam pobycie wyraziła życzenie dalszą część życia spędzić w zakonie reguły chełmińskiej. Po uzyskaniu stosownego pozwolenia od biskupa krakowskiego Mikołaja Oborskiego, przybyła w 1642 r. wraz z ksienią ze Staniątek Anną Trzcinią do Sandomierza. Zmiana miejsca pobytu wiązała się z ponownym nowicjatem, który trwał w przypadku siostry Anny półtora roku. Po zdaniu stosownego egzaminu złożyła śluby profesji a następnie została konsekrowana w 1652 r.¹²

Drugi przypadek tego typu miał miejsce w 1776 r., gdy wizytka z klasztoru lubelskiego Franciszka Czarnecka, kasztelanka bractawska, po 11 latach życia zakonnego zapragnęła się przenieść, po uzyskaniu zgody papieża i aprobaty rodziny, do benedyktynek sandomierskich. Zapobiegliwa rodzina kasztelanki wystarała się o dokument papieski w którym wskazano jako docelowy klasztor w Sandomierzu. Ksieni obawiała się jednak, że powyższa decyzja zwierzchnika kościoła podjęta została pod presją i odmówiła przyjęcia zakonnicy. Ostatecznie jednak, zarówno ksieni sandomierska jak i zakonnice przychyliły się do jej prośby, omówiono kwestię posagu, przywieziono zgodę na przeniesienie od biskupa krakowskiego i 18 kwietnia 1776 r. zakonnice – podskarbianka Scholastyka Moszyńska i zakrystianka Franciszka Paczewska przywiozły z Lublina Franciszkę Czarnecką. Za zgodą biskupa krakowskiego skrócono jej nowicjat do pół roku, po czym została profeską a w rok później konsekrantką¹³. Powtórny nowicjat obowiązywał zawsze przy przenoszeniu z innych zakonów.

W metryce klasztornej odnotowany został również przyjazd do Sandomierza w latach 1694-1695 trzech zakonnice z klasztoru lwowskiego – sióstr Teresy i Joanny Maury Karszanek oraz Marianny Benedykty Winiawskiej. Nie wiemy jaki był powód przeniesienia, faktem jest pobyt ich w Sandomierzu na stałe. Wszystkie trzy zmarły w klasztorze

¹² ABSD, G 1392, k. 10, 50, 92, 157-158.

¹³ Tamże, k. 13, 25-26, 70; ABŁom., Kronika benedyktynek sand..., s. 181-182.

skim, dwie pierwsze w 1699 i 1709 r., natomiast trzecia w 1707 r.¹⁴ Również w 1862 r. przyjechała na stałe z Łomży benedyktyнка Julia Tarnogórska, mająca 56 lat życia.

Tab. 2 Zakonnice przybyłe do klasztoru benedyktynek z innych konwentów

Lp.	Nazwisko i imię	Przybyła (miejsce, zakon)	Rok przybycia	Uwagi
1.	Leśniowska Anna	ze Staniątek – benedyktyнка	1642	pozostała w Sandomierzu
2.	Karszanka Teresa	ze Lwowa	1694	j.w.
3.	Winiawska Marianna Benedykta	j.w.	1695	j.w.
4.	Karszanka Joanna Maura	j.w.	1695	j.w.
5.	Gostyńska Weronika	j.w.	b.d.	j.w.
6.	Czarnecka Franciszka	z Lublina – wizytka	1776	j.w.
7.	Błażejewska Agnieszka	z Radomia – benedyktyнка	1811	przenies. po likwidacji klasztoru, pozostała
8.	Przyłuska Aniela	j.w.	1810	j.w.
9.	Pełczanka Józefa	j.w.	j.w.	j.w.
10.	Malewska Barbara	j.w.	j.w.	j.w.
11.	Lasocka Kolumba	j.w.	j.w.	j.w.
12.	Tarogórska Julia.	z Łomży – benedyktyнка	1862	pozostała w Sandomierzu
13.	Żurakowska Magdalena	z Dubna gub. woł. – karmelitanka	1890	przenies. po likwidacji klasztoru, pozostała
14.	Orzęcka Domicela	j.w.	j.w.	j.w.
15.	Drewnowska Antonina	j.w.	j.w.	przenies. po likwidacji klasztoru, wyjechała
16.	Zielińska Jadwiga	j.w.	j.w.	j.w.
17.	Dobrzańska Marcelina	j.w.	j.w.	pozostała w Sandomierzu
18.	Kitowiczówna Benedykta	j.w.	j.w.	j.w.
19.	Austatowicz Joanna	dominikanka	j.w.	j.w.

Źródła: ABSD, G 1392, k. 4, 29, 263-4; ADS, ABS, 1859-1903.

¹⁴ ABSD, G 1392, k. 162-165.

Zdarzały się też przyjazdy zakonnic z innych przyczyn. W latach 1810-1811 przeniesione zostało z zakonu benedyktynek w Radomiu pięć zakonnice, po likwidacji tamtejszego klasztoru w 1810 r. Należały do nich ksieni Aniela Przyłuska, nowicjuszka Agnieszka Błażejowska i trzy konsekrantki – Józefa Pełczanka, Barbara Malewska i Kolumba Lasocka. Zamknięcie i likwidacja klasztoru karmelitanek w Dubnie spowodowało przybycie do Sandomierza w 1890 r. tamtejszych zakonnice: Magdaleny Żurakowskiej, Domiceli Orzęckiej, Antoniny Drewnowskiej, Jadwigi Zielińskiej, Marceliny Dobrzańskiej, Benedykty Kitowiczówny i dominikanki Joanny Austachowicz. Spis przybyłych do klasztoru benedyktynek zakonnic zawiera tabela nr 2.

3. Zakonnice, które wyjechały z klasztoru sandomierskiego

W latach 1615-1903 – 22 zakonnice przeniesione zostały do innych zgromadzeń zakonnych, z których jedna powróciła po kilkunastu latach, zaś 7 dziewcząt wystąpiło z nowicjatu.

W grupie tej znalazło się 11 sióstr, które przybyły z Chełmna w celu założenia placówki sandomierskiej, wykaz ich znajduje się w tabeli nr 1. Nazwiska pozostałych zamieszczone zostały w tabeli nr 3.

Zofia i Teresa Lipowskie wstąpiły do nowicjatu w czasach sprawowania władzy przez ksienię Franciszkę Tarłównę, pierwsza w 1736 i druga w 1744 r. Wywodziły się z wpływowego rodu, ojciec Hieronim był skarbnikiem płockim, matką zaś Barbara Wybranowska. Spokrewnione były z biskupem krakowskim Kajetanem Ignacym Sołtykiem i komisarzem klasztoru sandomierskiego w latach 1763-1767 ks. Wojciechem Boxą-Radoszewskim. Kronikarka poświęciła dużo miejsca opisowi ich zachowania, część tych informacji przytacza również ks. Jan Gajkowski. Wzmianki o ich postępowaniu należą z pewnością do wyjątkowych, ale odwzorowują stosunki panujące w klasztorze i stanowią psychologiczne studium postaci. Po odbyciu nowicjatu i złożeniu ślubów profesji siostry Lipowskie zaczęły ujawniać prawdziwe cechy charakteru, ukrywane zapewne w czasie odbywania próby zakonnej. Należały do nich *zuchwałość i upór*, co powodowało, że *w dalszym czasie dla chimer różnych do żadnych zabaw przełożona*

Tab. 3 Lista zakonnice, które wyjechały z klasztoru benedyktynek w Sandomierzu w latach 1615-1903

Lp.	Nazwisko i imię	Wyjechała do	Rok wyjazdu
1.	Zygmuntowska Cecylia	Radom – zakon benedykt.	1765 – wyjechała, 1785 – wróciła
2.	Lipowska Zofia	Jarosław – zakon benedykt.	1774
3.	Lipowska Teresa	j.w.	1774
4.	Braunówna Karolina	Warszawa, Sierpiec – benedykt.	1812
5.	Latterman Justyna	Łomża – zakon benedykt.	1879
6.	Dąbkowska Marianna Teofila	j.w.	1903
7.	Kucharzewska Marianna	j.w.	j.w.
8.	Marynowska Alojza	j.w.	j.w.
9.	Jezierska Emilia	j.w.	j.w.
10.	Drewnowska Antonina	j.w.	j.w.
11.	Zielińska Jadwiga	j.w.	j.w.

Źródła: ABSD, G 1392, G 1287; ABŁom., Kronika benedyktynek sand., s. 169-171; ADS, ABS, 1859-1903.

*ich zażyć nie mogła*¹⁵. W czasie przełożenia Franciszki Tarłówny zanosili na nią skargi do kardynała Lipskiego za co otrzymały stosowną karę, spowodowało to czasowe przytłumienie złościwości. W końcu w 1763 r. Zofia wyznaczona została przez ksienię Tarłównę na furtiankę a Teresa na refektarkę. Nadużycia Lipowskich polegały na tym, że *starsza przy wolności w furcie wszystkiego sobie bez pozwolenia pozwalała biorąc, dając a młodsza będąc refektarką miała wszelką sposobność do dawania jej chleba i innych porcji a co najcięższe, co najskrytsze sekreta zakonne wydawały za furtę*¹⁶. Sytuacja uległa zmianie po śmierci dotychczasowej ksieni i wyborze nowej Marianny Siemianowskiej, która powierzyła starszej siostrze – Zofii urząd kustoszki. Powinnością jej było ciągle przemieszczanie się po klasztorze w celu doglądania przestrzegania klauzury, wewnętrznego ładu, porządku, karności co wykonywała wobec innych zakonnice,

¹⁵ ABŁom., Kronika benedyktynek sand..., s. 73.

¹⁶ Tamże.

natomiast sama nie stosowała się do tych przepisów. Odważyła się nawet donosić na ksienią do komisarza klasztornego zmyślane informacje o nieprzestrzeganiu prawa zakonnego, co było prawdopodobnie aktem zemsty za pominięcie w wyborach na urząd przełożenia którejś z sióstr Lipowskich. Zażądała też od ksieni nadania przeoryszy, sekretarce i kustoszce szczególnych praw, w tym traktowania ich przez zakonnice z wyjątkowym szacunkiem, zwolnienia z wszelkich obowiązków i możliwości swobodnego poruszania się po wszystkich celach zakonnych. Roszczenia zostały odrzucone a to spowodowało jeszcze większą nienawiść obydwu sióstr do przełożonej i pozostałych zakonnicek. Jedyną mniszką, która współpracowała z nimi była Cecylia Zygmuntowska o której wspominam poniżej. Tu dodam jeszcze, że konflikt wzrastał się coraz bardziej, aż w końcu podczas posiłku połączonego z błogosławieństwem ksieni dla zakonnicek z okazji nowego roku, siostry Lipowskie rozpoczęły sprzeczki przy stole. Przerodziły się one w kłótnię, młodsza z nich z *niestychaną nigdy zuchwałością i podziwieniem wielkim obruszyła się dość, że z gestów i jej słów niezakonnych wszyscy rozumieli, że oszalała*¹⁷.

Biskup Sołtyk wyznaczył ks. kanonika Józefa Olechowskiego do zbadania sprawy. Ten przeprowadził rozmowy z Zofią, Teresą i niektórymi zakonnicek. Starsza Lipowska zmieniła taktykę działania, dobrze wyrażała się o ksieni natomiast źle o pozostałych zakonnicek, podporządkowała się zaleceniom duchownego i przeprosiła za swoje zachowanie. Teresa zaś w czasie rozmowy z księdzem dostała furii i zachowywała się jak obłąkana, w następnym zaś dniu prosiła o wybaczenie. W końcu biskup nakazał ksieni, w liście przysłanym dnia 21 sierpnia 1766 r., surowsze traktowanie i karanie krnąbrności i nieposłuszeństwa tych zakonnicek. Odnośnie do młodszej polecił ksieni zbadanie sprawy i wyjaśnienie, czy przyczynę zachowania stanowiła choroba umysłowa, czy tylko złośliwość i nieposłuszeństwo. W przypadku choroby zarządził umieszczenie jej w miejscu odosobnionym i zapewnienie możliwości leczenia. Gdyby się okazało, że zachowanie ma ścisły związek z nieokiełznanym charakterem panny, nakazał zastosować surową karę a w ostateczności nawet więzienie. Ksieni zaleciła jej miesięczne umartwianie, nad resocjalizacją Teresy

¹⁷ Tamże, s. 75.

czuwały wyznaczone socjuszki, zakonnice Jadwiga Bidzińska i Marianna Bocheńska. Ze względu na szybką poprawę i przeproszenie każdej z osobna zakonnicek, ksieni skróciła jej karę. Obydwie Lipowskie musiały się zobowiązać do przestrzegania pewnych zarządzeń: zakazu jedzenia i picia poza refektarzem oraz przebywania w celach innych sióstr, niewysyłania i nieprzyjmowania żadnych listów i kartek spoza klasztoru, odbywania rozmów w furcie tylko w obecności wyznaczonej do pilnowania zakonnicy.

Zastosowane środki dyscyplinujące przyniosły na kilka lat pożądanego efektu. Powodem zmiany postępowania mogło być również odwołanie w 1767 r. komisarza klasztoru ks. Wojciecha Boxy-Radoszewskiego, zbyt spoufalonego z kuzynkami. Ksieni zarzucała mu nadmierne mieszanie się w sprawy klasztoru, próby ograniczania kompetencji przełożonej a nawet chęć rządzenia zakonnicek. Po odsunięciu go z zajmowanego stanowiska sytuacja w konwencie powróciła do normalności. Jednak odbyta w 1772 r. podróż sióstr Lipowskich wraz z ich matką do Krakowa zaowocowała kolejnym skandalem. Zarzuty czynione ksieni i całemu konwentowi sandomierskiemu zostały na polecenie biskupa krakowskiego spisane przez oskarżycielki i rozpatrzone przez władzę kościelną. Biskup Kajetan Ignacy Sołtyk uznał je za niedorzeczne i nakazał przełożonej zastosowanie w stosunku do Lipowskich większego rygoru. Obie w końcu postanowiły przenieść się do innego klasztoru. W tym celu próbowały podczas podróży na kurację do Lwowa, jadąc przez Jarosław, namówić tamtejszą ksienię na przyjęcie ich do tamtejszego klasztoru. Wobec braku zgody udały się do Lwowa i przebywały w klasztorze benedyktynek. Arcybiskup lwowski nakazał natychmiast odesłać je do Sandomierza. Wraz z dwiema zakonnicek lwowskimi udały się w powrotną drogę. Ponownie wstąpiły do Jarosławia i w końcu uzyskały przychyłność na swój tam pobyt pod warunkiem, że dostaną też zgodę ksieni sandomierskiej. Pozostawiły tam nawet część swoich rzeczy. Ksieni sandomierska dopiero po zaakceptowaniu takiego rozstrzygnięcia przez władzę zwierzchnią przystała na ich propozycję i 20 grudnia 1774 r. opuściły Sandomierz¹⁸.

¹⁸ Tamże, s. 73-78, 86, 167-169; J. G a j k o w s k i, *Benedyktynki...*, s. 66-68.

Prawie w tym samym czasie miała miejsce jeszcze jedna przeprawka, tym razem do Radomia. Cecylia Zygmuntowska, 39-letnia konsekrantka skorzystała z pobytu w klasztorze sandomierskim ksieni benedyktynek radomskich Katarzyny Leżeńskiej i wyprosiła jej zgodę na przenosiny. Motywowała tą prośbę następująco: *dla poprawy życia i zdrowia życzy sobie odmiany*¹⁹.

Warunkiem zmiany klasztoru było podpisanie przez zainteresowaną zobowiązania mówiącego o przystaniu na zwyczaje tam panujące tj. codziennej, obowiązkowej obecności w chórze, niewybrzydzeniu w jedzeniu i napojach, spożywaniu jedynie piwa i polewki, ponieważ ani wódki ani wina nie stosuje się w tamtejszym klasztorze, zamieszkaniu w celi z inną zakonnicą z powodu braku dostatecznej ilości cel, spowiadaniu się u zakonnika z klasztoru bernardynów, samodzielnej dbałości o odzież z zastrzeżeniem, że nowej nie dostanie nawet w przypadku zniszczenia starej, wykonywaniu bez protestu wszystkich zleconych przez ksienię. Ksieni sandomierska dopisała jeszcze, że w przypadku ponownego powrotu do macierzystego klasztoru odbędzie powtórny nowicjat. W styczniu 1765 r. została odwieziona do Radomia, otrzymała wyprawę pieniężną i pomimo zmiany zdania na miejscu, ksieni nie zgodziła się na jej powrót. Nastąpił on dopiero w 1784 r., Cecylia wróciła jako schorowana staruszka, cierpiąca na chorobę oczu i nóg, po czterech latach zmarła.

Krótką wzmiankę należy poświęcić również Karolinie Braun, która wstąpiła do benedyktynek sandomierskich w 1804 r. w wieku 18 lat, po roku została profeską a 1810 r. konsekrantką. Pracowała w szkole klasztornej jako najpierw nauczycielka a następnie mistrzyni panien świeckich. W 1812 r. wyjechała za pozwoleniem biskupa do Warszawy do swojej rodziny na pięć tygodni, uzyskując dodatkowe pozwolenie jeszcze na dwa miesiące. Powodem wyjazdu była chęć podreperowania zdrowia. Towarzyszyła jej inna zakonnica Antonina Tomaszewska. W końcu odmówiła powrotu do Sandomierza i podjęła starania o unieważnienie ślubów zakonnych. Próbę skłonienia jej do powrotu podjęła osoba świecka, związana ze szkołą benedyktynek w Sandomierzu – Franciszka Kozłowska. Niestety, zakończyła się ona niepowodzeniem. Towarzysząca jej zakonnica została przeniesiona do klasztoru sakramentek a następnie powróciła do Sandomierza. Natomiast Karolinę

umieszczono w klasztorze wizytek. Powołując się na zły stan zdrowia, chorobę płuc, która mogła się przerodzić w suchoty oraz fakt, że zdała sobie sprawę z błędu który popełniła wybierając życie zakonne, domagała się od biskupa kieleckiego Wojciecha Górskiego procesu sądowego i zwolnienia jej ze złożonych ślubów²⁰. Biskup wyjaśnił, że do czasu powrotu do macierzystego klasztoru nie ma możliwości rozpoczęcia procesu. Braunówna odmówiła, jako przyczynę podała stosunki wewnętrzne, panujące w klasztorze sandomierskim. W końcu wobec braku podstaw prawnych do przeprowadzenia unieważnienia ślubów Braunówna wyraziła zgodę na przeniesienie się do klasztoru benedyktynek w Sierpcu²¹.

List biskupa Górskiego z 28 lipca 1813 r. do ksieni sandomierskiej Symforyzy Dobińskiej informuje, że profeska sandomierska *różnemi powodowana przyczynami [...] przeniosta się do innej diecezji do klasztoru, każdy w życiu popełnia błędy, ale sztuką jest je zauważyć i przewyciężyć. Ona zaś może dla zakonnic stanowić wzór prawdziwego powołania*²². Najciekawsze jest to, że w Sierpcu była 36 lat mistrzynią panien świeckich, pomagała ksieni w zarządzaniu klaszturem, zastępowała ją podczas choroby a po śmierci przełożonej została sama wybrana ksienią i sprawowała urząd przez pięć lat. Zmarła na tyfus w 1856 r.²³

²⁰ A. Szylar, *Działalność oświatowa benedyktynek sandomierskich w latach 1616-1865*, Lublin 2002, s. 116, 119, 133-135; ADS, ABS, 1803-1825; Fragmenty listu K. Braunówny do biskupa kieleckiego: [...] bez żadnej pomocy, zdrowej rady tych osób, które ugruntowane doświadczeniem i znajomością słabości ludzkich wesprzeć by mój młody umysł mogły a wystawując mi wielkość przedsięwzięcia mojego, od którego całe szczęście i spokojność życia zawisły, byłyby mnie zapewne potrafiły odwieść od przyjęcia stanu zakonnego, który teraz zamiast owej spodziewanej szczęśliwości [...] najokropniejszym dla mnie staje się więzieniem [...] poznaję nieszczęśliwe skutki mojej nieroztropności, ustawiczne wewnętrzne zgryzoty, a z powodu tych widzę gasnące zdrowie moje. Przeważając z dobrodziejstwa praw kościelnych, które zakonniczy przed upłynieniem 5^{ciu} letniego czasu od momentu uczynionej profesji pozwalają reklamować śluby zakonne [chce by biskup – przypis autorki] raczył łaskawie wyznaczyć duchowny sąd na rozpoznanie i finalne zdecydowanie sprawy mojej, którą względem uwolnienia mnie od ślubów zakonnych rozpocząć umyśliłam.

²¹ ADS, ABS, 1803-1825.

²² ABSD, ZBS, Akta ksieni S. Dobińskiej, Korespondencja biskupa i konsystorza kieleckiego do ksieni S. Dobińskiej, 28 VII 1813.

²³ ABSD, ZBS, Akta ksieni A. Majewskiej, Korespondencja do ksieni A. Majewskiej, Informacje o śmierci sióstr, 8 IV 1856, zob. Aneks, tekst 1.

¹⁹ ABŁom., Kronika benedyktynek sand..., s. 65.

Do klasztoru w Łomży w 1879 r. przeniosła się też Justyna Latterman, sędziwa 67-letnia konsekrantka, która była 41 lat w zakonie w sandomierskim. Nie znamy jednak powodów tej decyzji. Również do Łomży wyjechało pięć zakonnice po likwidacji konwentu sandomierskiego w 1903 r. Były wśród nich trzy zakonnice powołania sandomierskiego: Alojza Marynowska – ksieni, Marianna Kucharzewska, Emilia Jezierska oraz dwie karmelitanek z Dubna: Antonina Drewnowska i Jadwiga Zielińska²⁴.

Pobyt nowicjuszek w klasztorze nie zawsze kończył się ślubami profesji. Był to czas próby dla nich samych. Rozwój powołania obserwowowały przygotowujące je mistrzynie nowicjatu. Spośród wszystkich kandydatek, siedem zostało wydalonych. Nazwiska ich umieszczone zostały w tabeli nr 4.

Tab. 4 Nowicjuszeki klasztoru sandomierskiego, które wystąpiły z nowicjatu w latach 1615-1903

Lp.	Nazwisko i imię	Data wstąpienia	Przyczyny opuszczenia nowicjatu
1.	Cichocka Zuzanna	1616	wypuszczona z nowicjatu
2.	Strzyżka Jadwiga	1618.06.14	nic o niej nie wiadomo
3.	Brzychfianka Zofia	1622.06.24	<i>i ta nie czyniła profesji</i>
4.	Mietuszowska Zofia	1668.05.21	3 IV 1669 r. wypuszczona z nowicjatu
5.	Remiszewska Tekla	1780.03.04	usunięta z nowicjatu
6.	Święcicka Florentyna	1857.08.30	po próbie trwającej 22 m-ce wystąpiła z nowicjatu
7.	Święcicka Izabela	1857.08.30	j.w.

Źródła: ABSD, G 1392, k. 8, 11-12, 33; G 1287; ABŁom., Kronika benedyktynek sand..., s. 9.

²⁴ J. G a j k o w s k i, *Benedyktyнки...*, s. 118-119; ostatnia z zakonnice sandomierskich Emilia Jezierska zmarła w Łomży 4 V 1926 r. zob. *Do Prześwietnej Kurii Biskupiej w Sandomierzu* [w:] *Kronika Diecezji Sandomierskiej*, t. 19, z. 6, 1926, s. 178-179.

Trzy pierwsze zakonnice wstąpiły do nowicjatu za przełożęstwa Zofii Sieniawskiej, wtedy również go opuściły. Nie znamy przyczyn ich wystąpienia, czy były to indywidualne decyzje kandydatek czy zdecydowały o tym inne względy. W przypadku Zofii Mietuszowskiej powodem wydalenia stała się przyczyna *jej wielkich niesposobności i defektów przeciwnych zakonności, których za rozmaitymi ćwiczeniami i próbami przestać nie chciała*²⁵. Wydaje się, że chodziło tu o jakieś cechy charakteru i zachowania nawicjuszeki, a nie o sprawy zdrowotne, jak to było w przypadku Tekli Remiszewskiej. Wzmianka dotycząca jej osoby zawiera informację *wyrzucona z nowicjatu dla wielkiej choroby*, która wykluczała życie we wspólnocie zakonnej. Kronikarka wspomina jej obłóczyny w marcu 1780 r., które przebiegały bardzo uroczyście. Rodzice podarowali 3 tys. zł posagu, podczas uroczystości obłóczyn każda zakonnica otrzymała w darze po jednym talarze, częstowano wszystkich winem a dla gości przygotowano w furcie obiad. Już w maju, w trakcie odbywania nowicjatu nasiliła się jej choroba, określana jako paroksyzm (gwałtowne nasilenie się, zaostrzenie objawów np. bólu, ataku, obłędu, najpewniej była to epilepsja)²⁶. Ksieni była wcześniej poinformowana o chorobie, jednak dzięki zapewnieniom rodziny o ustąpieniu schorzenia, które nie występowało od dwóch lat, zgodziła się ją przyjąć. Zapewniono jej opiekę w infirmerii i pomoc *różnych osób znających się*, ponieważ nie było poprawy sprowadzono księdza *Musiałowskiego benedyktyna, którego ją exorcyzmował i kąpiele przez czas długi naznaczył, zapewniając i zaprzysięgając się, że więcej tej choroby mieć nie będzie*²⁷. Zapewnienia nie zdały się na nic, choroba z pewnością nie ustąpiła i w 1781 r. panna wydalona została z nowicjatu²⁸.

Powodem wystąpienia sióstr Święcickich była dobrowolna decyzja o powrocie do życia świeckiego. Pod sam koniec próby nowicjackiej zrezygnowały, w metryce zapisano, że *sprzykszyło im się, matka ich mieszkała przy furcie, bardziej słuchały matki niż Boga i wystąpiły z zakonu*²⁹.

²⁵ ABSD, G 1392, k. 11.

²⁶ ABŁom., Kronika benedyktynek sand..., s. 216.

²⁷ Tamże, s. 217.

²⁸ ABSD, G 1287.

²⁹ ABSD, G 1392, k. 33.

4. Liczebność klasztoru

W okresie od 1615 do 1903 r. w klasztorze benedyktynek w Sandomierzu zamieszkiwało 296 zakonnice. Dokładny wykaz ilości mniszek za rządów poszczególnych księń zamieszczony został w tabeli nr 5, natomiast spis wszystkich znajduje się w aneksie tabelarycznym nr 2.

Warto zauważyć, że 259 osób to zakonnice powołania sandomierskiego natomiast 37 śluby zakonne składała w innych klasztorach i z różnych powodów zamieszkały w Sandomierzu. Przemieszczanie zakonnice miało również charakter odwrotny do wspomnianego, w wyniku powrotu do rodzimego lub wyjazdu do innego klasztoru przeniosło się 21 zakonnice a 7 nowicjuszek wystąpiło po odbyciu próby nowicjackiej.

Największą liczebność posiadał konwent w czasie obejmowania władzy przez ksienię B. Tarnowską i M. Siemianowską, powyżej pięćdziesięciu zakonnice. Od 40 do 50 zakonnice zamieszkiwało za M. Chocimowskiej, Z. Zborowskiej, A. Oleśnickiej, B. Trzeciekiej i F. Tarłówny. Wszystkie wymienione ksienie obejmowały władzę w XVII lub XVIII w. Ale w okresie tym obserwuje się zmniejszenie się liczby siostr zakonnych do 30 osób. Miało to miejsce podczas obejmowania rządów przez E. Skotnicką w 1630 r. (okres rozpoczęcia budowy klasztoru) oraz w drugiej połowie XVII w. za Z. Mikułowskiej, T. Gumienieckiej, J. Skarszewskiej i A. Chrzęstowskiej (skutki wojen XVII w. i epidemii).

Nigdy jednak w ciągu tych dwóch wieków liczebność konwentu sandomierskiego nie spadła poniżej wspomnianego poziomu. Natomiast wiek XIX to okres powolnego zmniejszania się liczebności konwentu. W latach 1803-1809 zamieszkiwało w klasztorze od 27 do 30 zakonnice. Ustawa rządowa z 1819 r. ograniczyła liczebność klasztoru do 15 zakonnice, spowodowało to zmniejszenie ilości mniszek do 17 w 1830 r. a w 1899 r. pozostało ich tylko 9³⁰.

Na uwagę zasługuje też wzmianka o kandydatkach do zakonu, odbywających wstępną próbę w nowicjacie. Liczba dziewcząt przyjętych do nowicjatu przez poszczególne ksienie przedstawiona została w tabeli.

³⁰ ABSD, G 1392; G 1287; ADS, ABS, 1859-1906, teczka A,B; Muz. Diec. Sand., *Katalog zmarłych siostr...*, tab. ścienna.

Tab. 5 Liczba zakonnice w klasztorze w okresie rządów poszczególnych księń

Lp.	Nazwisko i imię ksieni	Okres urzędowania	Liczba zakonnice	Przyjęte			Ubyły		Częstotl.	
				do nowic.	z innych kl..	z nowicj	z do innych kl.	zmarły	n.	śm.
									1	2
1.	Sieniawska Zofia	1616-1629		29	18	3	11	3	5	52
2.	Skotnicka Elżbieta M.	1630-1639	30	18				2	6	54
3.	Chocimowska Marianna	1639-1640	46	3				1	3	11
4.	Zborowska Zofia	1640-1656	48	14	1			12	13	16
5.	Tarnowska Barbara	1656-1660	51					9	-	5
6.	Oleśnicka Anna	1660-1666	42	2				9	33	7
7.	Mikułowska Zofia	1666-1674	35	13		1		12	7	8
8.	Gumieniecka Teresa	1674-1675	35					3	-	4
9.	Skarszewska Justyna	1675-1689	32	18				16	9	10
10.	Chrzęstowska Anna	1689-1709	34	29	3			26	8	9
11.	Trzeciecka Barbara	1709-1726	40	17				15	10	12
12.	Tarłowna Franciszka	1727-1762	42	44	1			35	9	12
13.	Siemianowska Marianna	1762-1803	52	29	1	1	2	49	16	9
14.	Kuczkowska Urszula	1803-1808	30	3				7	17	7
	Tomkiewiczówna M. (przeorysza)	1808-1809	26	3				2	6	9
15.	Dobińska Symforoza	1809-1830	27	10	5		1	24	25	10
16.	Staszewska Barbara	1830-1853	17	20				15	13	18
17.	Majewska Anna	1853-1877	22	6	1	2		8	43	34
18.	Mathieu Ludwika	1877-1899	19	1	7		1	17	276	16
19.	Marynowska Alojza	1899-1903	9				6	3	-	16
Razem				259	37	7	21	268		

Źródła: ABSD, G 1392; G 1287; ADS, ABS, 1859-1906, teczka A, B; Muz. Diec. Sand., *Katalog siostr zmarłych...*, tablica ścienna.

Objaśnienia: w dwóch ostatnich kolumnach podano w miesiącach średnią częstotliwość przyjęć do nowicjatu (1) i zgonów (2) w klasztorze.

Brak napływu nowicjuszek odnotowano za ksieni B. Tarnowskiej, T. Gumienieckiej i A. Marynowskiej. Jedną kandydatkę do nowicjatu średnio co 3 do 6 miesięcy przyjmowały trzy pierwsze przełożone: Z. Sieniawska, E. Skotnicka i M. Chocimowska. Również w XIX w. przeorysza M. Tomkiewiczówna w ciągu 19 miesięcy przyjęła 3 nowicjuszki, co stawia ją w rzędzie poprzednich ksień. Powodem w tym przypadku był niewielki napływ kandydatek za poprzedniej ksieni U. Kuczkowskiej i konieczność uzupełnienia stanu zakonnice. Z częstotliwością mieszczącą się w przedziale od 7 do 10 miesięcy możemy mówić o nowicjuzkach napływających za Z. Mikułowskiej, J. Skarszewskej, A. Chrząstowskiej, B. Trzeciekiej i F. Tarłówny. Po jednej kandydatce rocznie wstąpiło do klasztoru za Z. Zborowskiej i B. Staszewskiej, natomiast za M. Siemianowskiej i U. Kuczkowskiej jedna co półtora roku. W cyklu dwuletnim odnotowaliśmy omówione zjawisko za S. Dobińskiej, prawie trzyletnim za A. Oleśnickiej, czteroletnim za A. Majewskiej, zaś L. Mathieu sprawując władzę 22 lata przyjęła tylko jedną kandydatkę³¹.

W ostatniej kolumnie tabeli nr 5 podana została średnia częstotliwość zgonów zakonnice. W czasie sprawowania władzy przez 13 przełożonych zgromadzenia częstotliwość zgonów była następująca: przeciętnie jedna zakonnica umierała co cztery miesiące za T. Gumienieckiej, jedna w roku za B. Trzeciekiej i F. Tarłówny a za rządów Z. Zborowskiej, B. Staszewskiej, L. Mathieu i A. Marynowskiej jedna w ciągu półtora roku. Najniższa umieralność zakonnice przypadła na okres sprawowania władzy przez Z. Sieniawską i E. Skotnicką, jedna benedyktynka na nieco ponad cztery lata³².

5. Wiek wstępowania

Reguła benedyktynek chełmińskich zezwalała na przyjmowanie do nowicjatu kandydatek w wieku 15 lat, profesję mogły składać dziewczęta 16-letnie. Natomiast górna granica wieku nie była określona,

³¹ ABSD, G 1392; G 1287.

³² Tamże; ADS, ABS, 1859-1906, teczka A,B; Muz. Diec. Sand., Katalog zmarłych siostr..., tabl. ścienna.

Tab. 6 Wiek nowicjuszek powołania sandomierskiego i przybyłych z innych klasztorów

Rok życia	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27
1615-50*			1	1	10	3	2	9	7	5	1	2	1	3	1	
**							1	1								
1651-1700*			2	4	5	3	3	6	5	2	1	2	5	1	2	2
**					1	1			1							
1701-50*	1	1	3	11	16	7	6	3	2	1			4			2
**																
1751-1800*				3	5	4	7	6	3	2	2	1	1			
**																
1801-50*					2			4	10		3	1		2	4	2
**					2											
1851-1900*									1	2			1		1	1
**									1		1		1	1		1
Razem	1	1	6	19	41	18	20	30	30	12	8	7	13	7	8	8

Rok życia	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	40	41	42	47
1615-50*	1	1			1								1		
**					1										
1651-1700*	1		1	1	1	1		1	1	1				1	
**															
1701-50*		1		1								1			
**															
1751-1800*		1	1						2						
**															
1801-50*		2	1												1
**															
1851-1900*								1	1						
**					1						1		1		
Razem	2	5	3	2	4	1	1	2	4	1	1	1	2	1	1

Źródła: ABSD: G 1392; ZBS, Akta ksieni S. Dobińskiej, Klasztor – spisy zakonnice, 1 VII 1814, 25 23 XI 1825, 15 X 1827; ADS: ABS, 1859-1906, J. G a j k o w s k i, *Benedyktynki sand.*, s. 129-179

Objaśnienia: * – zakonnice powołania sandomierskiego, ** – zakonnice nowicjuszki z innych klasztorów i zakonów.

choć *podeszłe lata* mogły stanowić utrudnienie, ale nie uniemożliwiały składania ślubów zakonnych³³.

Sytuacja uległa zmianie w czasach zaborów, kiedy podniesiona została przez władze świeckie dolna granica wieku wstępowania do nowicjatu. Prawo kościelne pozwalało w dalszym ciągu składać śluby zakonne od 16 roku życia, natomiast rozporządzenie władz austriackich z 1 maja 1797 r. wprowadzało, że złożone do 24 roku życia śluby są nieważne. Powoływała się na nie m.in. Karolina Braun, która w 1812 r. domagała się zgody władz kościelnych na porzucenie życia zakonnego³⁴.

Na podstawie metryki klasztornej, księgi zmarłych, kroniki klasztornej i innych drobnych zapisków udało się zebrać dane o wstępujących do nowicjatu 260 dziewczętach. Odnośnie do 36 osób nie posiadamy danych. Tabela nr 6 obrazuje strukturę wiekową kandydatek do zakonu. Wyodrębnione okresy zawierają osobne dane o liczbie nowicjuszek sandomierskich i o dziewczętach, które nowicjat odbywały w innych klasztorach benedyktynek czy zakonach a następnie pewien okres swojego życia spędziły w Sandomierzu.

Najliczniejszym rocznikiem były szesnastolatki, stanowiące 15,7%. Po nich dziewczęta dziewiętnasto- i dwudziestoletnie, było ich po 30 na ogólną liczbę 260, stanowiły po 11,5%. Dziewiętnaście osób to kandydatki w wieku piętnastu lat a osiemnaście siedemnastolatki. Pierwsze stanowiły 7,3% a kolejne 6,9%. Dolna granica wieku *oblekanych* dziewcząt wynosiła według prawa kanonicznego 15 lat, było ono jednak łamane ośmiokrotnie, co stanowiło 3%. Tak było w przypadku kierowanych do klasztoru z domu rodzinnego kandydatek. Dziewczęta uczące się w szkole benedyktynek i zdecydowane resztę życia spędzić za klauzurą oczekiwały przepisowego wieku i dopiero wtedy ubierały strój nowicjacki.

Najstarszą nowicjuską była 47. letnia Anna Mąkólska, przyjęta w 1844 r. W zakonie spędziła 21 lat, złożyła zarówno śluby profesji jak i konsekracji. Jako powód przyjęcia podano fakt posiadania funduszy na samodzielne utrzymanie. Dwadzieścia cztery zakonnice na 260 to nowicjuszek od trzydziestego do czterdziestego siódmego roku

³³ M. B o r k o w s k a, *Liczebność i skład osobowy...*, s. 250.

³⁴ ADS, ABS 1803-1825, Uwagi wielebnej Pannie Karolinie Braun, 30 VII 1812.

życia, stanowiły one 9,2%. W przedziale wiekowym 20-29 lat przyjęto 100 osób, co stanowi 38,4% ogółu. Natomiast od 12 do 19 lat było 136 kandydatek co w procentach wynosiło 52, 3.

Warto zwrócić uwagę na średnią wieku nowicjuszek w kolejnych okresach istnienia klasztoru. Tabela nr 7 obrazuje to zagadnienie. Średni wiek przyjmowanej w XVII i XVIII w. nowicjuszek wynosił 18-20 lat, w następnym stuleciu przeciętna dla pierwszego półwiecza wynosiła 23 a dla drugiego 27 lat.

Tab. 7 Średnia wieku nowicjuszek

Lata	Liczba zakonnice w klasztorze			Średnia wieku
	wszystkich	brak danych	pozostałe	
1615-1650	83	29	54	20 lat 8 miesięcy
1651-1700	56	1	55	19 lat 10 miesięcy
1701-1750	60	-	60	18 lat
1751-1800	40	2	38	19 lat 10 miesięcy
1801-1850	39	2	37	23 lata 1 miesiąc
1851-1903	18	2	16	27 lat 6 miesięcy

Źródła: ABSD, G 1392; G 1287; ZBS, Akta ksieni S. Dobińskiej, Klasztor spisy zakonnice, 1 VII 1814, 23 XI 1825, 15 X 1827; Akta ksieni B. Staszewskiej, Klasztor – spisy, 30 IX 1830; ADS, ABS, 1859-1906; J. G a j k o w s k i, *Benedyktynki...*, s. 129-179.

6. Długość życia

Przeciętna długość życia zakonnice w klasztorze sandomierskim w ciągu jego istnienia wynosiła 58 lat i 4 miesiące³⁵. Dane te odnoszą się do 251 zakonnice o których mamy informacje źródłowe. Odnośnie do 45 osób nie dysponujemy danymi o zgonach. Było wśród nich 11 zakonnice, które powróciły do Chełmna po założeniu placówki san-

³⁵ Średnia długość życia benedyktyнки sandomierskiej w XVII-XVIII w. wynosiła 57 lat i 4 miesiące. Dla porównania w tym samym okresie przeciętna karmelitanka żyła około 62 lat [cyt. za:] Cz. G i l, *Życie codzienne karmelitanek bosych w Polsce w XVII-XVIII w.*, Kraków 1997, s. 196.

domierskiej i 7 kandydatek do zakonu, które wystąpiły z nowicjatu. Pozostałe 27 sióstr stanowią przybyłe z innych klasztorów lub te które wyjechały. W tabeli 8 umieszczone zostały dane o długości życia zakonnice w wyodrębnionych okresach.

Tab. 8 Średnia długość życia zakonnice

Lata	Liczba zakonnice w klasztorze			Długość życia
	Wszystkich	brak danych	pozostałe	
1615-1650	83	24	59	57 lat 2 m-ce
1651-1700	56	1	55	51 lat 6 m-cy
1701-1750	60	2	58	59 lat 10 m-cy
1751-1800	40	3	37	60 lat 10 m-cy
1801-1850	39	8	31	55 lat 3 m-ce
1851-1903	18	7	11	65 lat 2 m-ce

Źródła: ABSD, G 1392; G 1287; ZBS, Akta ksieni S. Dobińskiej, Klasztor – spisy zakonnice, 1 VII 1814, 23 XI 1825, 15 X 1827; Akta ksieni B. Staszewskiej, Klasztor – spisy, 30 IX 1830; ADS, ABS, 1859-1906; J. G a j k o w s k i, *Benedyktynki...*, s. 129-179.

W pierwszej połowie XVII w. przeciętna długość życia wynosiła przeszło 57 lat a w następnym półwieczu wskaźnik spada do poziomu 51 i pół roku. Wyjątkowo niską przeciętną tego okresu spowodowały wojny i najazdy, szczególnie potop szwedzki, rozproszenie po innych klasztorach i domach rodzinnych, spowodowane tym trudności gospodarcze oraz wymieranie zakonnice, których masowy napływ miał miejsce w pierwszych latach tworzenia placówki sandomierskiej.

Następne stulecie charakteryzuje się zwiększeniem średniej długości życia do prawie 60-61 lat. Możemy wiązać to z zamożnością klasztoru sandomierskiego, dobrze prowadzoną gospodarką i dbałością o odpowiednie odżywianie, ciepłe ubranie, opieką w razie choroby i możliwością zakupu nawet drogich i trudno dostępnych leków oraz czasami względnego spokoju politycznego.

Wyjątkowo niską przeciętną pierwszej połowy XIX w. tłumaczą zniszczenia wojenne upraw, droga żywność, brak gotówki z powodu zaniechania wypłacania opłat dzierżawnych lub nieregularnego ich

napływu i bardzo wysokie obciążenia podatkowe do 1815 r. oraz zgon 14 zakonnice przed ukończeniem 40 roku życia. W kolejnym półwieczu nastąpiło wydłużenie życia prawie o 10 lat. Wy tłumaczyć możemy to zjawisko faktem niewielkiego napływu nowicjuszek oraz zamieszkiwaniem grupy zakonnice długowiecznych. Na uwagę zasługuje też problematyka umieralności zakonnice.

Tab. 9 Umieralność zakonnice w poszczególnych okresach życia

Lata	16-19	20-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55
1615-1650	-	1	2	2	2	2	3	1
1651-1700	-	2	2	2	2	2	4	9
1701-1750	2	2	1	5	1	1	11	6
1751-1800	-	1	-	2	1	3	5	3
1801-1850	-	3	5	3	4	2	4	2
1851-1903	-	-	1	-	1	1	-	-
Razem	2	9	11	14	11	11	27	21
w %	0,78	3,52	4,31	5,49	4,31	4,31	10,58	8,23

56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	91-95	Razem
-	-	1	1	1	-	-	-	16
7	7	6	4	6	2	-	-	55
7	6	5	6	1	-	1	-	55
5	7	6	6	1	4	2	-	46
2	4	7	6	3	7	1	1	54
1	7	3	4	4	4	3	-	29
22	31	28	27	16	17	7	1	255
8,62	12,15	10,98	10,58	6,27	6,66	2,74	0,39	

Źródła: ABSD, G 1392; G 1287; ZBS, Akta ksieni S. Dobińskiej, Klasztor – spisy zakonnice, 1 VII 1814, 23 XI 1825, 15 X 1827; Akta ksieni B. Staszewskiej, Klasztor – spisy, 30 IX 1830; ADS, ABS, 1859-290; J. G a j k o w s k i, *Benedyktynki...*, s. 129-179.

Udało się zebrać dane na temat 255 zakonnice. W wieku 17 lat zmarła w 1706 r. Anna Krzesimowska, chora na suchoty, która po rocznym nowicjacie przyjęła śluby profesji na chórze, leżąc w łóżku, a po tygodniu od uroczystości rozstała się z życiem³⁶. Podobnie Salomea Zygmuntowska po pięciu miesiącach pobytu w nowicjacie rozchorowała się i składała śluby profesji na łożu śmierci³⁷. Sędziwego wieku 92 lat doczekała Barbara Malewska, benedyktyнка z Radomia, która po likwidacji tamtejszego klasztoru zamieszkała w Sandomierzu.

Do 30 roku życia zmarło 8, 61% wszystkich zakonnice, pomiędzy 31 a 50-23,59%, w przedziale wiekowym 51-70 lat – 39,98% a pozostałe 25,64% należały do zakonnice długowiecznych.

7. Długość życia w zakonie

Odrębną kwestię stanowi długość życia zakonnicy w klasztorze. Przeciętnie benedyktyнка sandomierska przebywała w nim 37 lat i 5 miesięcy. Dane reprezentatywne dla kolejnych półwieczy zamieszcza tabela nr 10.

Tab. 10 Średnia długość życia w zakonie

Lata	Liczba zakonnice w klasztorze			Długość życia w zakonie
	wszystkich	brak danych	pozostałe	
1615-1650	83	14	69	35 lat 10 m-cy
1651-1700	56	1	55	33 lata 8 m-cy
1701-1750	60	2	58	41 lat 10 m-cy
1751-1800	40	3	37	41 lat 9 m-cy
1801-1850	39	3	36	32 lata 9 m-cy
1851-1903	18	-	18	38 lat 9 m-cy

Źródła: ABSD, G 1392; G 1287; ZBS, *Akta ksieni S. Dobińskiej*, Klasztor – spisy zakonnice, 1 VII 1814, 23 XI 1825, 15 X 1827; *Akta ksieni B. Staszewskiej*, Klasztor – spisy, 30 IX 1830; ADS, ABS, 1859-1906; J. Gajkowski, *Benedyktyнки...*, s. 129-179.

³⁶ ABSD, G 1392, k. 17, 60, 163.

³⁷ Tamże, k. 22, 175-176.

W XVII w. obserwujemy wielkości poniżej przeciętnej, kolejne stulecie charakteryzuje się znacznym wydłużeniem okresu życia w zakonie, natomiast w XIX w. następuje gwałtowny spadek ilości lat spędzanych w klasztorze. Powodem tego stanu było zwiększenie wymaganego wieku, koniecznego do wstąpienia do zakonu. Ostatnie półwiecze istnienia charakteryzuje się przekroczeniem średniej reprezentatywnej dla całego okresu. Ciekawostką stanowi czas pobytu zakonnice w klasztorze od czasu wstąpienia do nowicjatu. Dane dla 263 zakonnice zebrane zostały w tabeli 11.

Tab. 11 Długość życia zakonnice w klasztorze sandomierskim

Lata	1-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40
1615-1650	1	2	1	4	3	-	1	-
1651-1700	2	2	3	5	5	6	12	7
1701-1750	2	3	-	7	1	4	12	9
1751-1800	1	-	-	3	1	5	4	3
1801-1850	3	7	2	4	1	3	3	4
1851-1903	1	1	-	1	2	1	2	4
Razem	10	15	6	24	13	19	34	27
w %	3,80	5,70	2,28	9,12	4,94	7,22	12,92	10,26

Lata	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	Razem
1615-1650	-	-	1	1	-	-	-	14
1651-1700	6	9	4	5	1	-	-	67
1701-1750	5	7	3	2	-	-	-	55
1751-1800	3	11	5	5	4	1	-	46
1801-1850	3	5	2	8	6	1	1	53
1851-1903	3	1	4	5	2	-	1	28
Razem	20	33	19	26	13	2	2	263
w %	7,60	12,54	7,22	9,88	4,94	0,76	0,76	

Źródła: ABSD, G 1392; G 1287; ZBS; *Akta ksieni S. Dobińskiej*, Klasztor – spisy zakonnice, 1 VII 1814, 23 XI 1825, 15 X 1827, *Akta ksieni B. Staszewskiej*, Klasztor – spisy, 30 IX 1830; ADS, ABS, 1859-1906; J. Gajkowski, *Benedyktyнки...*, s. 129-179.

Zakonnice, które nie dożywały w klasztorze 10 lat stanowią łącznie 9, 5 %. 62 mniszki mogły poszczycić się przekroczeniem granicy 50 lat życia zakonnice, stanowiły one prawie 1/4 wszystkich zakonnice.

Pozostałą grupę stanowiło 176 sióstr, były to mniszki liczące od 11 do 50 lat życia zakonnego.

8. Pochodzenie społeczne

Pochodzenie stanowe zakonnice można rozstrzygnąć jedynie w sposób przybliżony, posługując się herbarzami. Dane takie w przypadku niektórych zakonnice żyjących w XVII i XVIII w. zapisywane były w metryce klasztornej. Spotyka się adnotacje o pochodzeniu z miast, co może wskazywać, jak sugeruje s. Małgorzata Borkowka, na mieszczański rodowód zakonnice. Spośród wszystkich mniszek 10 nazwisk figuruje w herbarzach. Wykaz ich umieszczono w tabeli 12.

Tab. 12 Zakonnice sandomierskie, o których wzmianki znajdują się w herbarzach

Lp	Nazwisko i imię	Herbu	Informacje zawarte w herbarzu
1.	Sieniawska Zofia	Leliwa	współzałożycielka i pierwsza ksieni
2.	Skotnicka Elżbieta M.	Bogoria	ksieni klasztoru św. Benedykta, <i>osobliwa na zakon nasz dobrodziejka</i>
3.	Oleśnicka Anna	Dębno	ksieni, c. Mikołaja, woj. lub., zakonnica w klasztorze św. Benedykta
4.	Skarszewska Justyna	Leszczyc	ksieni w klasztorze benedyktynek
5.	Korycińska Elżbieta	Topór	c. Jerzego, chorążego sand. i kasztelana wiślickiego, mniszka w Sand.
6.	Marchocka Marianna	Ostoja	<i>była w Sandomierzu zakonnica św. Benedykta</i>
7.	Chrzastowska Anna	Zadora	z woj. krakowskiego, była ksienią w Sandomierzu
8.	Drohojowska Zofia	Korczak	jest wzmianka o jej ojcu i niej samej, brak inf. o wstąpieniu do zakonu
9.	Tarłówna Franciszka	Topór	<i>życie swoje poświęciła Bogu w klasztorze Sendomirskim</i>
10.	Siemianowska Marianna	Grzymała	ksieni u benedyktynek sandomierskich

Źródła: K. Niesiecki, *Herbarz Polski*, t. III, s. 95-96, 406, t. V, s. 248-251, t. VII, s. 81-82, t. VIII, s. 340-342, 355-356, 377-378, 388-389, t. IX, s. 23.

Metryka zawiera w przypadku niektórych zakonnice informacje o pochodzeniu, dane dotyczą 52 dziewcząt wstępujących do klasztoru w XVII i XVIII w. W grupie tej były następujące szlachcianki: 1 marszałkówna koronna, 4 wojewodzianki (2 bełzkie i 2 lubelskie), 7 kasztelanek (3 braclawskie oraz wiślicka, lwowska, połaniecka i sand.), 7 podkomorzanek (6 sand. i łęczycka), 8 podstolek (po 2 sand. i mozarzkie, czerska, wiślicka, biłska i latoczeńska), 5 skarbników (3 łomżyńskie, 2 płockie), 4 cześnikówny (podolska, lipska, łukowska i braclawska), 3 łowczanki (koronna, łukowska i różańska), 2 podsędki (sand.), 2 strościanki (łojowskie), 2 chorążanki (sand. i latyczowska) oraz poborczańska (sand.), wojska (przemyska), miecznikówna (halicka), stolnikówna (owrocka), strażnikówna polna koronna, oboźna polna koronna, podczaszanka (pilźnieńska) i burgrabianka (krakowska)³⁸.

Spośród mniszek pochodzenia mieszczańskiego 5 pochodziło z Krakowa, 2 z Sandomierza i 1 z Olkusza. Odnośnie do 35 osób możemy jedynie na podstawie hipotez przypuszczać, że były one ze stanu mieszczańskiego. Wśród nich należałoby wspomnieć o trzech benedyktynkach innej narodowości – Eleonorze Sztajerównie Niemce, która przeszła na katolicyzm, Mariannie Mizariaszównie pochodzącej z Prus i Ludwice Mathieu urodzonej w Warszawie z rodziców narodowości francuskiej³⁹.

Małgorzata Borkowska podaje, że w latach 1615-1800 spośród sióstr wstępujących do nowicjatu 196 stanowiły szlachcianki, w tym 26 wywodzące się z rodzin senatorskich i 23 pochodzące z rodzin mieszczańskich. Wynikało to z faktu, że klasztor sandomierski był bogatą fundacją magnacką, wstępowały tu panny z wysokimi posagami, położony był w mieście w centralnej części Małopolski, gdzie przeważała zamożna szlachta. Zakonnice pochodzenia chłopskiego nie odnotowano⁴⁰.

³⁸ ABSD, G 1392; zob. Aneks, tab. 1.

³⁹ ABSD, G 1392, k. 26, 30, 70, 131 Eleonora Sztajer, c. Krystiana Sztajera i Eleonory z d. Mierzen, pochodzenie – Niemka, now. 20 X 1780 w wieku 18 lat, zm. w 1829 r.; Marianna Mizaryuszówna, c. Józefa Mizatyusza i Katarzyny z d. Augustynowicz, z Prus, now. 16 V 1816 r. w wieku 20 lat, zm. w 1825 r.; Ludwika Mathieu, c. Jana Mathieu i Elżbiety z d. Boulion, now. 10 VIII 1848, zm. w 1899 r. patrz: A. Szylar, *Ksieni Ludwika Mathieu (1818-1899)* w: *Ks. Jan Kanty Gajkowski (1866-1919), kapłan, pisarz, społecznik*, Burek K. (red.), s. 111-115.

⁴⁰ M. B o r k o w s k a, *Liczebność i skład osobowy...*, s. 257.

Godnym napomknienia jest fakt posyłania do klasztoru dwóch a w jednym przypadku nawet trzech córek, z jednego domu. Lista sióstr wywodzących się z jednych rodziców dotyczy 15 rodzin i 31 zakonnice, co stanowi 12% nowicjuszek sandomierskich. Wykaz nazwisk umieszczony został w tabeli 13.

Tab. 13 Zakonnice z klasztoru benedyktynek sandomierskich, będące siostrami

Lp.	Nazwisko i imię	Rok wstąpienia do nowicjatu	Pochodzenie
1.	Brzychfianka Anna	1617	z powiatu krakowskiego c. Jana Brzechwy i Zofii z d. Jarzynianka
2.	Brzychfianka Zofia	1622	prawdopodobnie siostry, Zofia wystąpiła z nowicjatu
3.	Skarszewska Justyna	1629	podstolanki sand., c. Mikołaja Skarszewskiego i Anny z d. Biskupska
4.	Skarszewska Anna	1645	j.w.
5.	Gumieniecka Anna	1636	c. Sebastiana Gumienieckiego i Zofii z d. Morska
6.	Gumieniecka Teresa	1640	j.w.
7.	Dębicka Anna	1664	chorążanki sand., c. Marcina Dębickiego i Zofii z d. Krupczanki
8.	Dębicka Zofia	1674	j.w.
9.	Szumowska Zofia	1669	c. Jakuba Szumowskiego i Marianny z d. Rusiecka
10.	Szumowska Katarzyna	1684	j.w.
11.	Przybytkówna Katarzyna	1678	brak wzmianki o rodzicach
12.	Przybytkówna Anna	1698	j.w.
13.	Bratysiewiczówna Agnieszka	1687	z Krakowa, c. Adama Bratysiewicza i Jadwigi z d. brak wzmianki
14.	Bratysiewiczówna Zofia	1698	j.w.
15.	Mieszkówna Zofia	1687	c. Adama Mieszkowskiego i Cecylii z d. Zabłocka
16.	Mieszkowska Anna	1693	j.w.

17.	Czeladzińska Katarzyna	1690	c. Franciszka Czeladzińskiego i Teresy z d. Jasińska
18.	Czeladzińska Łucja	1705	j.w.
19.	Moszyńska Helena	1726	skarbnikówny łomżyńskie, cześnikówny urzędowskie, c. Stanisława Moszyńskiego i Antoniny z d. Morawicka
20.	Moszyńska Marianna	1731	j.w.
21.	Muszyńska Scholastyka	1744	j.w.
22.	Borowska Babianna	1726	podkomorzanki sand., c. Aleksandra Bobrowskiego i Heleny z d. Kuczkowskiej
23.	Borowska Józefa	1732	
24.	Sobańska Małgorzata	1744	wojske urzędowskie, c. Wojciecha Sobańskiego i Mariany z d. Wierzbickiej
25.	Sobańska Katarzyna	1752	
26.	Krzyżanowska Apolonia	1744	podstolanki mozarskie, c. Łukasza Krzyżanowskiego i Franciszki z d. Swarczewskiej
27.	Krzyżanowska Justyna	1746	
28.	Czarnecka Franciszka	1776	kasztelanki braclawskie, c. Jana Czarneckiego i Felicjanny z d. Czosnowski
29.	Czarnecka Anna	1778	
30.	Zbysławów Katarzyna	1788	c. Ludwika Zbysława i Salomei z d. Radzińskiej
31.	Zbysławówna Zuzanna	1800	j.w.

Źródła: ABSD, G 1392; G 1287.

Umieszczanie sióstr w klasztorze mogło być dla rodziny sposobem rozwiązania problemów spadkowych i finansowych, świadczyło też o pobożności. Godnym przytoczenia jest fakt wstąpienia do klasztoru trzech panien Moszyńskich – Heleny, Marianny i Scholastyki. Po obraniu życia zakonnego przez dwie starsze córki Stanisław Moszyński planował wydanie trzeciej, najmłodszej za mąż. W dniu ślubu, szczęśliwy z tego faktu obiecał jej spełnić każde życzenie. Ta zaś poprosiła ojca o zgodę na wstąpienie do klasztoru benedyktynek w Sandomierzu. I w ten sposób również Scholastyka została mniszką⁴¹.

⁴¹ J. Gajkowski, *Benedyktyнки...*, s. 124-125.

Tab. 14 Ksienie i przełożone klasztoru benedyktynek sandomierskich w latach 1616-1903

Lp.	Nazwisko i imię ksieni	Nowicjat	Rok życia	Profesja	Konsekracja	Sprawowała urząd			Żyła lat	W zakonie
						od roku	wiek życia	ilość lat		
1.	Sieniawska Zofia	1610.09.24	19	1611	1615	1616/1624	25	14	39	20
2.	Skotnicka Elżbieta M.	1616.06.20	13	1617	1624	1630.01.17	27	9	36	23
3.	Chocimowska Marianna	1616.06.20	18	1617	1624	1693.03.02	41	1	42	24
4.	Zborowska Zofia	1625.09.07	19	1626	1632	1640.02.20	34	16	50	30
5.	Tarnowska Barbara	1635.07.25	17	1637	1639	1656.10.18	39	4	43	26
6.	Oleśnicka Anna	1628.05.06	16	1629	1632	1660.12.11	50	5	55	39
7.	Mikulowska Zofia	1636.11.01	21	1638	1639	1666.07.15	51	8	59	38
8.	Gumieniecka Teresa	1640.11.03	21	1642	1652	1674.10.10	55	1	56	35
9.	Skarszewska Justyna	1629.03.21	18	1630	1632	1675.11.04	64	14	78	60
10.	Chrząstowska Anna	1671.02.02	17	1673	1677	1689.04.30	37	20	57	40

Lp.	Nazwisko i imię ksieni	Nowicjat	Rok życia	Profesja	Konsekracja	Sprawowała urząd			Żyła lat	W zakonie
						od roku	wiek życia	ilość lat		
11.	Trzecieska Barbara	1681.02.01	17	1682	1685	1709.10.21	46	17	63	46
12.	Tarłowna Franciszka	1703.08.26	15	1705	1707	1727.01.03	38	36	74	59
13.	Siemianowska Marianna	1740.07.26	15	1741	1743	1762.12.29	37	40	77	62
14.	Kuczowska Urszula	1772.10.05	19	1773	1774	1803.08.03	49	6	55	35
*	Tomkiewiczówna M.	1765.10.20	22	1766	1768	1808.02.22	65	2	84	62
15.	Dobińska Symforoza	1771.09.15	15	1772	1774	1809.10.03	53	21	74	39
16.	Szaszewska Barbara	1789.09.29	21	1791	1799	1830.09.22	52	23	85	64
17.	Majewska Anna	1825.08.25	16	1830	1835	1853.10.25	44	24	68	52
18.	Mathieu Ludwika	1847.08.10	29	1848	1849	1877.03.12	60	22	81	52
19.	Marynowska Alojza	1853.01.16	24	1854	1856	1899.07.04	70	4	1903.09.19 wyjechała – Łomża	

Źródła: ABSD, G 1392; ADS, ABS, 1859-1906, teczka A, B; J. Gajkowski, *Benedyktyнки...*, s. 85-86, 96, 101, 106-7, 116, 118.

9. Urzędy klasztorne

Na czele klasztoru stała ksieni wybierana dożywotnio. Według prawa kościelnego musiała mieć przynajmniej 40 lat życia i być co najmniej osiem lat po profesji zakonnej. W niektórych, wyjątkowych przypadkach dopuszczano kandydatkę po pięciu latach od złożenia ślubów. Do podstawowych powinności ksieni należała dbałość o rozwój życia duchowego sióstr i przestrzeganie reguł zakonnych, miała być dla nich wzorem, przewodniczką duchową oraz utrzymywać posłuszeństwo. Nie zajmowała się zarządem majątków i sprawami gospodarczymi, natomiast wskazane było posiadanie przez nią doświadczenia i kwalifikacji praktycznych, nabytych przy wcześniejszym pełnieniu pomniejszych urzędów⁴².

Przez cały okres istnienia klasztoru w Sandomierzu benedyktyнки 19 razy wybierały ksienie. Pierwszą została Zofia Sieniawska, która do 1624 r. pełniła urząd przełożonej a po osiągnięciu wymaganego wieku i zdobyciu doświadczenia ksienią. Niecałe dwa lata władzę sprawowała przeorysza Marianna Tomkiewiczówna, która rządziła jako przełożona, ponieważ urzędu ksieni nie przyjęła⁴³. Lista ich znajduje się w tabeli nr 14.

Wybór ksieni odbywał się zgodnie z ustawami, prawo do oddawania głosów miały wszystkie zakonnice, również konwerski, nieobecne przysyłały swoje *wota*. Przekazywano je przeoryszy, która w swoim i ich imieniu głosowała. U benedyktynek chełmińskich istniał ustawowy przepis o udziale w elekcji ksień z innych klasztorów, osobiście lub korespondencyjnie. Listy z ich głosami trafiały do rąk przeoryszy, która w dniu wyborów oddawała je komisarzowi⁴⁴.

Elekcja stanowiła ważne wydarzenie w życiu zakonnice, poprzedzały ją nabożeństwa i modlitwy. Wybór Barbary Trzeciekiej na ksienię poprzedzało trzydniowe wystawienie Najświętszego Sakramentu, odprawiano nieszpory i litanie, natomiast w dniu elekcji od-

⁴² M. B o r k o w s k a, *Życie codzienne w polskich klasztorach żeńskich XVII-XVIII w.*, Warszawa 1996., s. 193-197; K. G ó r s k i, *Zarys dziejów duchowości w Polsce*, Kraków 1986, s. 111.

⁴³ J. G a j k o w s k i, *Benedyktyнки...*, s. 24-25, 86.

⁴⁴ M. B o r k o w s k a, *Życie codzienne...*, s. 194; ABSD, G 1392, k. 112.

była się spowiedź i Msza św., poprzedzona spowiedzią. Po drugiej w tym dniu Mszy św. w intencji Ducha św. oraz Komunii św. zakonnice udały się na głosowanie⁴⁵.

Tab. 15 Delegaci biskupów krakowskich na elekcje i konsekracje ksień w XVII-XVIII w.

Rok	Uczestniczący w elekcji z ramienia biskupa komisarze	Uczestniczący w konsekracji
1624	Henryk Pichert, prowincjał jezuitów	bp Bogusław Radoszewski, biskup kijowski
1630	ks. Kłosiński, proboszcz kościoła Bożego Ciała w Krakowie	bp Bogusław Radoszewski, biskup kijowski
	ks. Skropkowicz, kantor wiślicki	
1639	ks. Erazm Krętkowski, archidiacon, oficjał i kanonik krakowski	bp Jakub Zadzik, biskup krakowski
	ks. Jan Skarszewski, kanonik krakowski	ks. Olbrycht Lipnicki, prob. sand. kanonik i oficjał krakowski
	ks. Jan Bodzenta, pleban stawicki, pisarz kapituły krakowskiej	ks. Aleksander Brzeski, archidiacon zawichojski
1640		ks. Andrzej Falkowski, archidiacon lubelski
	ks. Olbrycht Lipnicki, proboszcz sand. kanonik i oficjał krakowski	bp Jan Abram Śladkowski, bisku cytryński, sufr. chełmski
	ks. Sebastian Kokwiński, kanonik i pleban sandomierski	Przemysław Rudnicki, prowincjał jezuitów
		ks. Stanisław Pstrokoński, spowiednik królewski
1656		ks. Piotr Zborowski, brat ksieni
	bp Jan Gębicki, biskup plocki	bp Jan Gębicki, biskup plocki
	bp Zygmunt Czyżowski, sufragan plocki, biskup lacedemoński	Zygmunt Czyżowski, sufragan plocki, biskup lacedem.
	ks. Jawornicki, kanonik łucki	ks. Franciszek Czerniawski, kanonik i pleban sand.
	ks. Miastkowski, kustosz krakowski	ks. Miastkowski, kustosz krakowski
1660	ks. Jan Chryzostom Bozenta, kanonik gnieźnieński. i krakowski	ks. Mikołaj Oborski, sufragan krak.
	ks. Andrzej Pęgowski, kanonik chełmski, surogat sandomierski	ks. Andrzej Pęgowski, kanonik chełmski, sufragat sandomierski

⁴⁵ J. G a j k o w s k i, *Benedyktyнки...*, s. 38; ABSD, G 1392, k. 94-96.

Rok	Uczestniczący w elekcji z ramienia biskupa komisarze	Uczestniczący w konsekracji
1666	ks. Trzebnicki, kustosz krakowski	ks. Mikołaj Oborski, sufragan krakowski, biskup laodycejski
	ks. Sebastian Kokwiński, kanonik i pleban sandomierski	ks. Andrzej Pęgowski, kanonik chełmski, surogat sandomierski
	ks. Grobianowski, kustosz farny, kanonik	
1674	ks. Andrzej Grobianowski, kustosz farny, kanonik krakowski	konfirmacji nie było – zmarła
	ks. Sebastian Kokwieński, archidiakon i oficjał sandomierski	
1675	ks. Sebastian Kokwieński, archidiakon i oficjał sandomierski	bp Andrzej Trzebicki, biskup krakowski
	ks. Andrzej Pęgowski, scholastyk sandomierski	
1689	ks. Kacper Ciński, dziekan krakowski	bp Jan Małachowski, biskup krakowski
	ks. Andrzej Bronicki, surogat i kanonik sandomierski	
1709	ks. Stefan Rupniowski, archidiakon warszawski, kanonik krakowski	ks. S. Rupniowski, archidiakon warszawski, kanonik krakowski, sufr. lwowski
	ks. Stefan Żuchowski, archidiakon i oficjał sandomierski	
1727	ks. Marcin Żeromski, kanonik krakowski i warszawski, audytor biskupi	ks. Michał Kunicki, sufragan krakowski
	ks. Cyprian Lange, kanonik sandomierski	
1762	ks. Wojciech Morsztyn, kanon. kamieniecki, komisarz bened.	
	ks. Franciszek Schwartzberg Czerny, kustosz koronny	
	ks. Wojciech Boxa Radoszewski, kanonik sandomierski	

Źródła: ABSD, G 1392 k. 90-96, 101-112, 119, 122; J. Gajkowi, *Benedytkynki...*, s. 26, 33, 35 - 38, 42-44, 46, 50, 53-54, 84.

Zauważamy, że najczęściej komisję stanowiło dwóch lub trzech księży, głównie kanoników krakowskich lub sandomierskich.

ELŻBIETA Z GOSTOMSKICH SIENIAWSKA, MARSZAŁKOWIA WIELK. KORC. Zofii Fundatorki Kłaszt. Sand. R.S.O.B. oraz pierwszej Sieni Ełbię Zakonnicy także Rezyd. nieodrodnym Ciołek, Święta-
Matka w pól Fundatorka. Cid przy wielkiej światowej dośrodku gruntownie światobliwego życia. Co drukowany żywo
lewy niekazuje od Roku 1623 Gafu, przy Kościele Lwowskim Soc. Jesu od Niezycie fundowanym oświadczają.

Elżbieta z Gostomskich Sieniawska, fundatorka klasztoru benedyktynek w Sandomierzu (fot. portretu z Muzeum Diecezjalnego w Sandomierzu)

N.I.M.C. PANNA ZOFIA Z GRANOWA SIENIAWSKA MARSZALKOWNA WIELKA KORONNA,
 Fundatorka i pierwsza Kłaszt. Sandom. PP. R.O.S.B. XIENI. Białogłowa, niewłóczy linienicm, Krowią, Urodzą,
 Godnością, Do statkami w fizykich zgola natury darów według świata Okazałością; iak heroiczną tego w fizy-
 fikicgo dla Boga i Bogardą, w nieśmiertelną przed Niebem i Ziemią, zalecona pamięć. Ubiórka pełną w fizyk. Cnoty zaliu

Zofia Sieniawska - pierwsza ksieni benedyktynek
 klasztoru w Sandomierzu (fot. portretu z Muzeum
 Diecezjalnego w Sandomierzu)

FRANCISZKA TARŁÓWNA SIENIAWSKA TERESSY Z BORKUSKICH WOIWODZIECZNA,
 Fundatorka i pierwsza Kłaszt. Sandom. PP. R.O.S.B. XIENI. Białogłowa, niewłóczy linienicm, Krowią, Urodzą,
 Godnością, Do statkami w fizykich zgola natury darów według świata Okazałością; iak heroiczną tego w fizy-
 fikicgo dla Boga i Bogardą, w nieśmiertelną przed Niebem i Ziemią, zalecona pamięć. Ubiórka pełną w fizyk. Cnoty zaliu

Franciszka Tarłówna, dwunasta ksieni klasztoru
 benedyktynek w Sandomierzu (fot. portretu z Muzeum
 Diecezjalnego w Sandomierzu)

W.P. DUNINOWNA BRZEZIŃSKA
Zakonnica Klasztoru Sandomierskiego R.O.S.B.
Życia światobliwością, rozlicznymi cnotami, a oblibi
zapamiętaniem i wżądła, samej siebie, uławić zna.
Bogomyślnością, i czczeniem zachwycającami, i
czy krzyżem z obawienia Bożkiego opowiadaniem
znakomita. Umarła R.R. 1739, W wieku swego od
Zakonnego pozycia, do ciała leży wielkożone.

Krystyna Duninówna Brzezińska, zakonnica powołania sandomierskiego (now. 1680, zm. 1739 w wieku 90 lat) „Miała dar ducha prorockiego [...] w milczeniu ustawicznym ledwie kiedy do kogo przemówiła krom przełożonej”

ABSD, G 1392, k. 174. (zdjęcie portretu z Muzeum Diecezjalnego w Sandomierzu)

Dysponujemy dwoma opisami elekcji księń, pierwszą z 1656 i drugą z 1727 r. Różnią się one nieznacznie między sobą. W pierwszym przypadku stolik ustawiono w kaplicy, przed kratą, poprzez którą zakonnice podawały głosy. Elekcji w 1656 r. przewodził biskup płocki, który wygłosił krótką przemowę, pisarz biskupi sporządzał listę nieobecnych. Ze względu na trwającą wojnę aż piętnaście sióstr znajdowało się poza klasztorem, tylko dwie z nich przysłały swoje *wota*. W głosowaniu wzięło udział 36 mniszek. Podczas elekcji Franciszki Tarłówny w 1727 r. głosowano również w kaplicy klasztornej. Na środku ustawiano stolik, na nim krucyfiks, papier i kałamarz. Głosowano według przygotowanego rejestru, najpierw przeorysza, potem sekretarka, subprzeorysza, kustoszka, kantorka, mistrzyni nowicjatu, mistrzyni świeckich, zakrystianka i niższe urzędem i wiekiem zakonnice. Po zakończeniu wyborów mniszki w obu przypadkach kierowały się do refektarza, pozostawała tylko przeorysza i dwie starsze zakonnice, które po zliczeniu głosów przez komisarza udawały się z nim do refektarza oznajmić wynik wyborów. Barbara Tarnowska dowiedziawszy się o swoim wyborze prosiła biskupa o zwolnienie z tego obowiązku. Jednak ustawy nie pozwalały na nieprzyjęcie godności. Po odczytaniu na klęcząco, z ręką na podtrzymywanej przez biskupa Ewangelii tekstu ślubowania, zajęła wskazane przez niego miejsce, przynależne księni. Otrzymała również klucze, regułę i srebrną pieczęć. Stąd odbierała też od wszystkich sióstr pokłony i posłuszeństwo (homagium). Kolejnym punktem ceremonii było przejście do chóru, odśpiewanie *Te Deum laudamus* a uroczystym biciem w dzwony oznajmiano otoczeniu wybór nowej księni. Ostatnim punktem uroczystości było zaprowadzenie nowej księni do kaplicy, towarzyszyły jej dwie zakonnice, jedną była przeorysza trzymająca pastorał. Zajmowały one miejsce w okratowanych drzwiach prowadzących do kościoła. Biskup wygłaszał orację do wszystkich zgromadzonych w świątyni osób świeckich i duchownych, nakazując posłuszeństwo nowej księni. Podczas wyborów w 1727 r. przebieg był podobny, nie ma natomiast wzmianki o składaniu przez Tarłówną ślubowania w refektarzu ⁴⁶.

Wybór kandydatki nie zawsze rozstrzygało pierwsze głosowanie. Podczas elekcji w 1666 r. powtarzano wybory, ponieważ *głosy różne*

⁴⁶ Tamże, s. 38-39, 53; ABSD, G 1392, k. 96-99, 110-112.

były a że za drugą razą ta najwięcej miała tę z woli boskiej i [za] zgodą połowy większej zgromadzenia postanowili i ksienią została Zofia Mikułowska⁴⁷. Podobnie było w 1709 r., po dwukrotnym głosowaniu wynik był nierozstrzygnięty. Wtedy od głosowania odsunięto konwerski i wybór ostatecznie padł na Barbarę Trzeciecką. Za zgodą większości zakonnice wybrano Franciszkę Tarłównę, Annę Majewską, Ludwikę Mathieu. Na temat elekcji Barbary Tarnowskiej, Teresy Gumienieckiej i Barbary Trzecieckiej nie mamy wzmianek⁴⁸.

Niezwykle uroczysty przebieg miała ceremonia konfirmacji księń, stanowiąca zatwierdzenie na najwyższym urzędzie. Prawo do jej udzielania przypadało jedynie biskupowi. Odbywała się w kilka miesięcy po elekcji, uczestnikami byli duchowni i osoby świeckie. Ksienię wprowadzały do kościoła zakonnice, sekretarka szła pierwsza i niosła pastorał, dwie siostry prowadziły ksienię a przeorysza niosła regułę zakonną, krzyż i sygnet. W orszaku znajdowały się również matrony świeckie, wywodzące się ze znacznych rodów. Franciszkę Tarłównę prowadził ojciec – wojewoda lubelski wraz z wojewodą inflanckim. Zakonnice trzymały zapalone świece. Podczas uroczystej sumy konfirmantka najpierw siedziała w bocznej ławce wraz z zakonicami trzymającymi insygnia władzy ksieni. W przypadku Franciszki Tarłówny przyprowadzono ją od razu do ołtarza, gdzie odmówiła formułę ślubów zakonnych i podczas litanii do wszystkich świętych leżała krzyżem na stopniach ołtarza. Następnie uklękła a biskup trzymając ręce nad jej głową odmawiał modlitwy i przekazywał jej pastorał – symbol władzy, pierścień – znak zaślubin z klasztorem i regułę. Na zakończenie śpiewano *Te Deum laudamus* i biskup odprowadzał ksienię oraz towarzyszące jej zakonnice za kratę, do kaplicy zakonnej. Tutaj po wstępnych modlitwach siostry podchodziły ze świecami do siedzącej ksieni, całowały pierścień i składały przyrzeczenie posłuszeństwa⁴⁹.

Dwie spośród księń obchodziły jubileusz 50-lecia profesji, w 1755 roku Franciszka Tarłówna i w 1791 r. Marianna Siemianowska. Oby-

⁴⁷ ABSD, G 1392, k. 102.

⁴⁸ J. G a j k o w s k i, *Benedyktynki...*, s. 50, 107, 116, 118; ABSD, G 1392, k. 90, 92, 101, 102, 104, 106, 111, 142.

⁴⁹ Tamże, s. 40-41, 54; ABSD, G 1392, k.100-101, 112-113, 123.

dwie ceremonie miały niezwykle uroczysty charakter i polegały na odnowieniu ślubów profesji według zwyczaju ich składania⁵⁰.

Wszystkie tego typu uroczystości kończyły się poczęstunkiem lub uroczystym obiadem. Ojciec Tarłówny po konfirmacji córki przez trzy dni *pańsko traktował* zakonnice i zaproszonych gości⁵¹.

Najmłodszą przełożoną była Zofia Sieniawska, która objęła urząd w 25 roku życia, ksienią zaś została mając 34 lata. Najmłodszą ksienią wybrano Elżbietę Magdalenę Skotnicką, liczącą 27 lat. Do najstarszych księń w momencie wyboru należały: Alojza Marynowska – 70 lat, Justyna Skarszewska – 64 lata, Ludwika Mathieu – 60 lat oraz przeorysza Marianna Tomkiewiczówna. Średnia wieku wybieranych księń wynosiła dla całego okresu 49 lat i 5 miesięcy.

Najdłużej władzę sprawowały M. Siemianowska – 40 lat i F. Tarłówna – 36 lat. Najkrócej zaś M. Chocimowska, i T. Gumieniecka, tylko rok. Średnia długość rządów wynosiła, przy uwzględnieniu wszystkich 19 zarządzających 15 lat a po odliczeniu M. Tomkiewiczówny (ponieważ zrezygnowała) i A. Marynowskiej (wyjechała po likwidacji klasztoru) 16 i pół roku.

Zastępczynią ksieni była przeorysza. Musiała to być osoba o takich cechach charakteru jak: gorliwość i sumienność, w działaniu powinna kierować się miłością i dobrem innych, ale bez litowania się i pobłażania, o gruntownej znajomości zasad wiary i głębokiej religijności. Przeszkodę stanowiło zbyt gadulstwo, brak inteligencji, przywiązanie do rodziny i ciekawość świata. Do przeoryszy należało zarządzanie majątkiem, sporządzanie inwentarzy, przekazywanie sprzętów zakonicom obejmującym urzędy, kontrolowanie co kwartał cel, prowadzenie metryki, księgi zarządzeń bieżących i wiele innych spraw związanych z funkcjonowaniem klasztoru⁵². Wybór odpowiedniej osoby należał do ksieni, swoją decyzję oznajmiała siostronom podczas kapituły. Znamy nazwiska niektórych zakonnice piastujących ten urząd. Były wśród nich: Marianna Chocimowska, Joanna Chrzastowska (12 lat), Anna Dębieńska (kilka lat), Anna Stogniewówna, Łucja Czeladzińska, Teresa Chmielowska (1736-1745), Róża Konarska

⁵⁰ Tamże., s. 55-56, 77-78; ABSD, G 1392, k. 117-118, 132.

⁵¹ Tamże, s. 55.

⁵² M. B o r k o w s k a, *Życie codzienne...*, s. 208; K. G ó r s k i, *Zarys dziejów duchowości...*, s. 112.

(dwukrotnie była przeoryszą), Apolonia Telekiewiczówna, Agnieszka Jarosowiczówna, Katarzyna Sobańska (5 lat), Scholastyka Moszyńska (w 1803 r.), Barbara Staszewska, Tekla Sikorska, Zofia Sztelcer i Justyna Latterman⁵³. Dla początkowego okresu rządów ksieni M. Siemianowskiej jesteśmy w stanie prześledzić również rotację na ten urząd. W styczniu 1763 r. ksieni ustanowiła przeoryszą Agnieszkę Jarosowiczównę, w sierpniu 1765 r. zastąpiła ją Róża Konarska, w grudniu 1769 r. Apolonia Telekiewiczówna i w marcu 1775 r. ponownie Róża Konarska⁵⁴.

Trzecią przełożoną była subprzeorysza, podlegały jej folwarki zakonne a w razie potrzeby zastępowała ksienię lub przeoryszę. Dość często wyjeżdżała w celu dopilnowania majątków, rozliczenia dzierżawców i załatwienia innych spraw gospodarczych. W 1775 r. po zmianie urzędów *wyjechala panna subprzeorysza [Gertruda Raczyńska] z panną Roźniecką [poprzednią subprzeoryszą] do Gór, gdzie zdawała jedna a odbierała druga subprzeorystwo, przydana im była do spisywania panna Kuczkowska*⁵⁵. Urząd ten pełniły: Anna Pełzeńska, dwukrotnie Katarzyna Wybranowska, Teresa Chmielowska, Aleksandra Kłosowska (kilkanaście lat), Katarzyna Michałowska, Małgorzata Sobańska, Katarzyna Roźniecka, Gertruda Raczyńska, Rozalia Mazarakówna, Róża Hadziewiczówna, Klara Wysocka i Alojza Marynowska. Okres pełnienia tej funkcji, podobnie jak w przypadku przeoryszy nie był jednolity, wynosił od kilku do kilkunastu lat⁵⁶. W zarządzeniu powizytacyjnym w 1762 r. biskup Kajetan Ignacy Sołtyk zalecił ksieni *potrzebę odmiany terażniejszej subprzeoryszy i podskarbianki dla dobrego porządku i ćwiczenia się innych, dla nieutrącenia ducha zakonnego* i postanowił aby *co trzy lata a może i co sześć odmienily się*⁵⁷. Z jaką skrupulatnością zastosowano się do zalecenia, możemy się przekonać na podstawie zapisków kronikarskich. W 1763 r. nowa ksieni Marianna Siemianowska powołała na su-

⁵³ ABSD, G 1392, k. 89, 174, 176-177, 183-184, 187-188; ADS, ABS, 1803-25, 1859-1906; ABSD, ABS, Akta ksieni S. Dobińskiej, Klasztor spisy zakonnice, 23 XI 1825.

⁵⁴ ABŁom., Kronika benedyktynek sand..., s. 35, 63, 98, 172.

⁵⁵ Tamże, s. 173.

⁵⁶ ABSD, G 1392, k. 142, 177, 182, 187-188, 191-192; ADS, ABS, 1803-25, 1859-1906; ABSD, ABS, Akta ksieni S. Dobińskiej, Klasztor spisy zakonnice, 23 XI 1825.

⁵⁷ ABŁom., Kronika benedyktynek sand., s. 28.

bprzeoryszę Katarzynę Michałowską, po trzech latach w 1766 r. miejsce jej zajęła Małgorzata Sobańska, w 1771 r. Katarzyna Roźniecka a w 1775 roku Gertruda Raczyńska⁵⁸.

Sprawami finansowymi, dysponowaniem pieniędzmi i prowadzeniem rejestrów wpływów i wydatków zajmowała się podskarbianka. Do 1781 r. prowadzone były oddzielne rachunki, podskarbianka księgowała ilość wydawanych i napływających do klasztoru pieniędzy. Subprzeorysza prowadziła rozliczenia finansowe w folwarkach, które zarządzane były przez wynajętych ekonomów. Po połączeniu obu rodzajów rozliczeń, zadanie to przejęła w całości podskarbianka. Ponieważ prowadzenie księgowości wymagało znacznych umiejętności rachunkowych a podliczenie długich kolumn cyfr arabskich stanowiło nie lada trudność dla przyzwyczajonych do rzymskiego systemu datacji zakonnice, stąd w obliczeniach pojawiała się wiele błędów. Sam wybór odpowiedniej urzędniczki musiał być też podyktowany dobrą znajomością przez nią samą zasad arytmetyki. Dlatego za Franciszki Tarłówny przez prawie 20 lat Marianna Baranowska była podskarbianką, co ganił biskup Sołtyk w sprawozdaniu powizytacyjnym. Następna ksieni zastąpiła dotychczasową podskarbiankę w 1764 r. Apolonią Telekiewiczówną, w 1769 r. powołała Urszulę Morską a w 1773 r. Scholastykę Moszyńską⁵⁹.

Jedną z najważniejszych urzędniczek w klasztorze była sekretarka. Rola jej była szczególna, przysługiwał jej urzędowy obowiązek wytykania w sekrecie błędów i zaniedbań ksieni. Stała na straży sprawiedliwości zakonnej, pilnowała przestrzegania reguły, miała obowiązek wysłuchania zażaleń zakonnice i przekazania ich ksieni. Trudniła się też pisanem kroniki. Z racji pełnionej funkcji musiała być osobą dyskretną i taktowną. Wśród sekretarek klasztornych wymieniane były: Katarzyna Piekarczowiczówna, Anna Stogniewówna (5 lat), Katarzyna Wybranowska, Róża Konarska, Katarzyna Wojciechowska (zmarła w 1776 r., będąc sekretarką), Katarzyna Popielówna, Agnieszka Sosnowska i Marianna Czechowska. M. Borkowska podaje, że u benedyktynek chełmińskich sekretarka była równocześnie mistrzynią nowicjatu. W klasztorze sandomierskim spotkałam się tylko z jednokrotną wzmianką tego typu w przypadku

⁵⁸ Tamże, s. 35-36, 70, 121, 172.

⁵⁹ Tamże, s. 35-36, 47, 98, 131; ABSD, G 889 (1781/I).

Agnieszki Jaroszowiczówny, gdzie w kronice zapisane zostało o objęciu przez nią funkcji sekretarki i mistrzyni nowicjatu. Mało prawdopodobne jest natomiast, aby którakolwiek inna sekretarka łączyła w XVIII w. te dwie funkcje, ponieważ w metryce figurują przy nazwiskach zakonnic te dwa urzędy jako odrębne. Nie wiemy zaś, jak wyglądał ten problem w okresie wcześniejszym⁶⁰.

Ksieni wybierała również dwie doświadczone zakonnice, nazywane asystentkami. W 1763 r. pierwszą asystentką była Apolonia Telekiwiczówna a drugą Scholastyka Moszyńska. Tworzyły one wraz z przeoryszą, podprzeoryszą i sekretarką gremium doradcze ksieni, nazywane radą starszych⁶¹. W nekrologu Teresy Chmielowskiej zapisano wśród jej zasług *socjuszka u przelożonych dwóch kilkanaście lat była*⁶². Urząd taki miały wizytki, nie występował on u benedyktynek chełmińskich, dlatego możemy przypuszczać, że socjuszka pełniła rolę asystentki z prawem upominania ksieni. Była nią też Marianna Baranowska, która dodatkowo po wydzieleniu i odpowiednim zabezpieczeniu pomieszczenia na archiwum klasztorne przejęła nad nim nadzór⁶³.

Funkcje porządkowo-kontrolne sprawowała kustoszka. Urząd ten, wzorowany na jezuickich, dawał prawo do kontroli sióstr, pilnowania aby nie były prowadzone potajemne rozmowy i zebrania o wszystkich przewinieniach kustoszka miała donosić ksieni. Udało się zgromadzić pokaźną listę kustoszek klasztornych, były wśród nich: Anna Stogniewówna, Łucja Czeladzińska, Katarzyna Wybranowska, Józefa Borowska, Zofia Lipowska (1763-1764), Justyna Krzyżanowska (1764-1769), Katarzyna Popielówna (1769-1773), Zuzanna Motkowska (1773-1775), Katarzyna Wojciechowska (1775-1776), Apolonia Krzyżanowska (1776), Wiktoria Ćwiklińska, Krystyna Fręczkiewicz, Marianna Ziębowiczówna, Agnieszka Błażejowska i Magdalena Winogrodzka. Rotacja na tym urzędzie była

⁶⁰ M. B o r k o w s k a, *Życie codzienne...*, s. 210-211; K. G ó r s k i, *Zarys dziejów duchowości...*, s. 112; ABSD, G 1392, k. 148, 182, 184, 186-187; ABSD, ZBS, Akta ksieni S. Dobińskiej, Klasztor - spisy zakonnic, 15 X 1827; ABŁom., Kronika benedyktynek sand..., s. 35-36, 63, 187; ADS, ABS, 1859-1906.

⁶¹ ABŁom., Kronika benedyktynek sand., s. 35-36; M. B o r k o w s k a, *Życie codzienne...*, s. 208-209.

⁶² ABSD, G 1392, k. 177.

⁶³ ABŁom., Kronika benedyktynek sand..., s. 47.

dość częsta, w okresie 1763-1776 aż sześć zakonnic było kustoszkami⁶⁴. Jednokrotnie w kronice natrafiłam na istnienie funkcji drugiej kustoszki, była nią Helena Moszyńska.

Wejścia do klasztoru strzegła furtianka. Do jej zadań należało ponadto zawiadamianie o przybyciu gości i interesantów, wydawanie ubogim jałmużny i otwieranie rozmównicy. Benedyktyнки w Sandomierzu miały dwie furtianki, jedna pilnowała furty głównej a druga furty gospodarczej. Pomieszczenia mieszkalne przydzielone furtiankom znajdowały się na parterze przy wejściu. Furty gospodarczej, zwanej *wrotami*, strzegły Małgorzata Sobańska (od 1765 r.), Mechtylda Zarebianka, Eleonora Sztaierówna i Zuzanna Zbysławówna. Do wykazu tego należałoby dołączyć pozostałe furtianki, co pozwoli powiększyć, ale nie zamknąć listę. Wśród nich znajdowały się: Katarzyna Kucharska, Katarzyna Wybranowska, Marianna Baranowska, Zuzanna Motkowska, Marcjanna Gorzkowska, Zofia Lipowska, Katarzyna Wojciechowska (1763 r.), Apolonia Krzyżanowska (1763 r.), Katarzyna Roźniecka (1764-1766, ponownie w 1775 r., podlegała jej również łaźnia), Franciszka Paczewska (1776 r.), Justyna Krzyżanowska (1777 r.), Elżbieta Brzezińska, Antonina Tomaszewska, Józefa Jankowska, Ludwika Borkowska i Teofila Dąbkowska. W okresie 1764-1768 wpisywano urzędniczkę tzw. sionkowe furty, które były pomocnicami furtianki. Należały do nich Katarzyna Roźniecka (1764-1766), Katarzyna Michałowska (1766-1768) i Scholastyka Moszyńska (1768 r.)⁶⁵.

W strukturze wewnętrznej klasztoru spotykamy cztery rodzaje mistrzyń: panien świeckich, nowicjatu, profesek i renowantek. Mistrzynie panien świeckich zarządzały szkołą klasztorną, do pomocy posiadały zakonnicę, nazywaną mistrzynią młodszą⁶⁶. Niezwykle odpowiedzialną

⁶⁴ Tamże, s. 35-36, 55, 95, 131, 171, 187; ABSD, G 1392, k. 182-184, 189, 191-192, 197; ZBS, Akta ksieni S. Dobińskiej, Klasztor spisy zakonnic, 23 XI 1825, 16 X 1827, Lista zakonnic 1811-1830, 30 IX 1830; ADS, ABS, 1803-25, 1859-1906.

⁶⁵ ABSD, G 1392, k. 179, 182, 187, 189, 192-194; ZBS, Akta ksieni S. Dobińskiej, Klasztor spisy zakonnic, 23 XI 1825, 15 X 1827, Lista zakonnic 1811-1830, 30 IX 1830; ADS, ABS 1859 - 1906; ABŁom., Kronika benedyktynek sand..., s. 35-36, 52, 63, 70, 89, 172, 187, 197.

⁶⁶ A. S z y l a r, *Działalność oświatowa...*, s. 113-125; patrz również A. S z y l a r, *Działalność oświatowa benedyktynek sandomierskich w latach 1616-1865*, w:

funkcję spełniała mistrzyni nowicjatu, od jej umiejętności zależało wychowanie przyszłych zakonnice. Musiała być to osoba o odpowiednich predyspozycjach, doświadczona, odznaczająca się zaletami duchowymi i intelektualnymi równymi ksieni. Podobnie zresztą jak i mistrzyni profesek, która zajmowała się formacją mniszek przygotowujących się do konsekracji. U benedyktynek praktykowany był też zwyczaj renowacji, polegający na odbywaniu kilkumiesięcznych rekolekcji, stanowiących jakby powtórzenie nowicjatu, w celu wzmożenia gorliwości religijnej. Analizując informacje dotyczące poszczególnych mistrzyń zauważamy, że pełniły je zakonnice należące do elity urzędniczej klasztoru. Były wśród nich przeorysze, subprzeorysze, sekretarki, kustoszki, znacznie rzadziej osoby pełniące niższe funkcje. Wymienić wśród nich możemy mistrzynie: Joannę Chrzastowską – świeckich i nowicjatu (przeszło 20 lat), Annę Dębieńską na przeorystwie, mistrzyniście nowicjackim po kilka lat była⁶⁷, Annę Stogniewównę – profesek i dwukrotnie renowantek, Łucję Czeladzińską – świeckich, nowicjuszek i profesek⁶⁸, Różę Konarską – nowicjuszek, profesek i renowantek⁶⁹, Katarzynę Popielówną – profesek, Apolonię i Justynę Krzyżanowskie – nowicjuszek i profesek, Gertrudę Raczyńską – nowicjuszek, Melitynę Borowską – renowacji, Mariannę Mokronowską – świeckich i renowantek, Helenę Moszyńską – profesek⁷⁰. Znanе są nazwiska starszych i młodszych mistrzyń nowicjatu z początkowego okresu rządów Marianny Siemianowskiej. Do pierwszej grupy należą Jadwiga Bidzińska (1763-1765), Agnieszka Jaroszowiczówna (1765-1769), Apolonia Krzyżanowska (1769-1773), Katarzyna Brocka (1773-1777), Justyna Krzyżanowska (1777-1780). Drugą grupę stanowią Zuzanna Bogucka zastąpiona z powodu choroby przez Katarzynę Popie-

Klasztor Panien Benedyktynek w historii i kulturze Sandomierza (materiały z sesji Sandomierz, 24 października 2003 r.) pod red. K. Burka, Sandomierz 2003, s. 75-91.

⁶⁷ ABSD, G 1392, k. 176.

⁶⁸ Tamże, k. 183. Łucja Czeladzińska – będąc na urzędach kantorką, mistrzynią świeckich, nowicjuszek, profesek, kustoszka, przeoryszą w tych funkcjach z wszelką miłością i dyskrecją ile być mogło /: prócz gdy potrzeba wyciągała strofowania i kary:/ postępowała sobie z tymi, nad którymi od przełożonej zwierzchność daną miała.

⁶⁹ Tamże, k. 187. Róża Konarska – w przeciągu życia swego była kilka razy mistrzynią nowicjatu, starszą i młodszą mistrzynią renowantek, sekretarką, przeoryszą dwa razy [...] zatopiona w księżkach duchownych, była pilna i zachowywała regułę.

⁷⁰ Tamże, k. 188, 189, 193-194, 197. Justyna Krzyżanowska określana była jako najtagodniejsza nauczycielka młodych.

lówną (1763-1765), Gertruda Raczyńska (1765-1769) i Symforoza Do-
bińska (od 1778 r.)⁷¹.

Sprawy gospodarcze klasztoru powierzano szafarce. Miała do pomocy kilka zakonnice, każda z nich zajmowała się inną usługą. Westiarce zlecano dbałość o odzież. W latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XVIII w. obowiązki były podzielone następująco, reflektarka troszczyła się o jadalnię, westiarnię białizny i chust a piwniczna, czuwająca nad przechowywaniem i warzeniem napojów, miała jeszcze w zakresie obowiązków troskę o westiarnię sukien. Usługi gospodarcze w przypadku niektórych zakonnice stanowiły jeden z etapów na drodze do wyższych funkcji w klasztorze, w przypadku zaś innych główne zajęcie przez cały okres życia w klasztorze. Wspomnieć należy również o zakonnicach – konwerskach, przyjmowanych najczęściej do posług i prac fizycznych. Nie składały one ślubów konsekracji i należały do tzw. drugiego chóru.

Spis zakonnice sprawujących zarząd nad gospodarstwem klasztor-
nym, zamieszczony został w tabeli nr 16. Możemy zaobserwować wymianę na urzędach, niektóre mniszki do poprzednich funkcji ksieni powoływała dwukrotnie.

Chorymi opiekowała się infirmerka, nazywana też infirmantką, niekiedy do pomocy miała jeszcze jedną zakonnice. Przy zmianie urzędów pozostawiano do pomocy i przyuczenia nowej dotychczasową infirmerkę, w 1765 r. Antoninę Tomaszewską szkoliła Aleksandra Kosowska⁷². Do jej obowiązków należała opieka nad chorymi oraz dbałość o sprzęt i potrzebne lekarstwa. Nazwiska kilku zakonnice – infirmerek znane są z metryki i kroniki, były to Marianna Baranowska, Aleksandra Kosowska, Zuzanna Motkowska, Marcjanna Gorzkowska, Gertruda Raczyńska, Mechtilda Zarębianka, Rozalia Mazarakówna, Katarzyna Sobańska, Marianna i Agnieszka Sosnowska, Marianna Puchalska, Róża Hadziewiczówna, Elżbieta Dudkiewiczówna, Salomea Popielówna i Julianna Kawicka⁷³. O Zuzannie Warcabównej pochodzącej z Krakowa i Reginie Błażejowskiej – konwersce zapisano adnotacje w nekrologach. Pierwsza z nich była przez lat wiele firmantką, którą zabawę bardzo świątobliwie

⁷¹ ABŁom., Kronika benedyktynek sand..., s. 35-36, 63, 95, 131, 172, 194, 218.

⁷² Tamże, s. 60.

⁷³ Tamże, s. 35-36, 48, 60, 63, 89, 121, 172-173, 187; ABSD, G 1392 k. 179, 187, 188, 191-192, 194

i doskonale z wielką miłością odprawowała, natomiast druga wszystko heroicznie czyniła, znosząc cierpliwie wszelkie przykrości w usługach, chorym we wszystkim wszelkimi sposobami wygodę i usługę czyniąc⁷⁴.

Posiadały one zapewne szczególny dar do wykonywania tej powinności, skoro na 12 wymienionych, tylko one zasłużyły na dłuższą wzmiankę. Domyślać się można, że mogły służyć jako przykład poświęcenia i cierpliwości. Niezwykłe umiejętności lecznicze wykazała jedna z trzech siostr Moszyńskich, kurująca chorą Rozalię Mazarakównę. Przyczyniła się do jej wyleczenia, mimo, że sprowadzony doktor nie dawał nadziei na powrót do zdrowia⁷⁵. Świadczy to o fakcie, że niektóre infirmerki posiadały podstawową wiedzę medyczną⁷⁶.

Tab. 16 Wykaz zakonnice zarządzających gospodarstwem klasztornym

Szafarki	Westiarki	Referatki Westiarki chust	Piwniczne
Chmielowska Teresa Baranowska Mariann Kosowska Aleksandra Paczewska Franciszka Motkowska Zuzanna Gorzowska Marcjanna Krzyżanowska Apolonia Krzyżanowska Justyna Różniecka Katarzyna Raczyńska Gertruda Zarębianka Mechtylda Mazarakówna Rozalia Hadziewiczówna Róża Sosnowska Marianna Żabicka Regina Tomaszewska Antonina Kosowska Aleksandra	Moszyńska Helena Paczewska Fr. Motkowska Z. Różniecka K. Krzyżanowska A. Sobańska Małgorzata Żaluska Konstancja	Gorzowska M. Raczyńska G. Zarębianka M. Brocka Katarzyna Michałowska Katarzyna	Baranowska M. Motkowska Z. Gorzowska M. Krzyżanowska A. Krzyżanowska J. Raczyńska G. Borowska Melityna Zarębianka M. Mazarakówna R. Różniecka K. Sobańska M. Żaluska K. Sosnowska Agnieszka

Źródła: ABSD, G 1392, k. 177, 187 i nast.; ABŁom., Kronika benedyktynek sand..., s. 35-36, 40, 47, 60, 62-63, 88-89, 108, 121, 173, 194, 197.

⁷⁴ ABSD, G 1392, k. 150, 183.

⁷⁵ M. B o r k o w s k a, *Życie codzienne...*, s. 272; ABŁom., Kronika benedyktynek sand..., s. 212.

⁷⁶ patrz: A. S z y l a r, *Lecznictwo w klasztorze benedyktynek w Sandomierzu*, [w:] *Annales Academiae Paecologicae Cracoviensis Studia Historica* I. t. 17, Kraków 2003, s. 269-288.

Dbalność o kościół, szaty i sprzęt liturgiczny spoczywała w rękach zakrystianki. Nie miała ona prawa wejścia do kościoła w czasie, gdy był otwarty dla osób świeckich. Troska o wystrój wnętrza, wykonanie dekoracji czy czynności porządkowych możliwe było jedynie po zamknięciu świątyni. Często miała do pomocy jeszcze jedną zakonnice, młodszą zakrystiankę. Zatrudniony był też kościelny. Pracowitość niektórych urzędniczek oceniana była jakością wyposażenia zakrystii. A rzeczywiście było się czym poszczycić. W drugiej połowie XVIII w. szaty liturgiczne i bielizna kościelna stanowiły o dobrobycie klasztoru. Szczególnym podkreślenia jest fakt wykonania bezcennego ornatu klejnotowego, ozdobionego złotymi nićmi i ogromną ilością kamieni szlachetnych⁷⁷. Zachrystianki musiały wydawać księżom szaty liturgiczne, czyścić je i przechowywać, niekiedy nawet same je haftowały, jak w przypadku Heleny Moszyńskiej, która wykonała dwa piękne ornaty. Corocznie stroiły też szopkę i Grób Pański. Z zakupionego wosku wykonywały świece. Lista zakrystianek jest znaczna, najbardziej zasłużonymi były: Anna Stogniewówna, Katarzyna Wybranowska, Marianna Baranowska, Katarzyna Popielówna, Helena Małecka, Melityna Borowska, Rozalia Mazarakówna, Marianna Leszczyńska i Róża Hadziewiczówna. Młodsze zakrystianki to Justyna Krzyżanowska, Wiktoria Węglowska, Katarzyna Różniecka i Józefa Jankowska. Wydaje się, że najdłuższy staż w pracy miała zakrystianka Franciszka Paczewska, *pozostająca aż 30 lat na tym urzędzie*⁷⁸.

Niezmiernie ważną funkcję w klasztorze spełniała kantorka, nazywana też siostrą chórową. Do modlitwy ustnej przywiązywano wielką wagę, niemniej oddawanie czci Bogu poprzez śpiew było jeszcze większą zasługą. W ostatnich latach XVI w. upowszechniła się w polskich klasztorach polifonia, która zastąpiła, chociaż nie wyparła całkowicie, jednogłosowy chorał gregoriański. Podział na głosy oraz uczestnictwo w nabożeństwach własnego zespołu wokalnego zakonnice było praktykowane podczas wielu nabożeństw w XVII i XVIII w. Dlatego wybór kantorki zależał od jej talentów wokalnych, znajomo-

⁷⁷ A. S z y l a r, *Kościół św. Michała w Sandomierzu. Fundacja i dzieje świątyni do kasaty klasztoru benedyktynek w 1903 r.*, NP t. 99:2003, s. 242-243.

⁷⁸ ABSD, G 1392, k. 182, 184, 187-188, 190-191; ZBS, Akta ksieni S. Dobińskiej, *Klasztor spisy zakonnice*, 15 X 1827; G 1148 (1796/X); ABŁom., Kronika benedyktynek sand..., s. 35-36, 55, 131, 138, 187, 190, 197.

ści nut i umiejętności gry na różnych instrumentach⁷⁹. Odpowiedzialność i ogrom pracy powodowały, że była *ona od zabaw pracowitych uwolniona, aby mieć czas na prace chórowe*⁸⁰. Pomocą służyła jej druga kantorka oraz siostry chórowe. Zapotrzebowanie na zakonnice obdarzone pięknym głosem było tak duże, że przyjmowano nawet do klasztoru kandydatki bez posagu, których podstawowym atutem był wspaniały głos⁸¹.

Pokaźną grupę tworzyły zakonnice kantorki, łączące talent urzekającego głosu i gry na instrumentach muzycznych. Łucja Czeladzińska grała na tubie, Katarzyna Sroczeńska na skrzypcach, Marianna Balicka i Jadwiga Dygulska na pozytywie, Teresa Nobiszowska i Cecylia Zyguntowska na różnych instrumentach, podobnie zresztą jak Elżbieta Dutkiewiczówna *na fort piano i na tubach, a chcąc jeszcze wiecej mieć sposobności, uczyła się z wielką aplikacją grać na waltorniach*⁸².

Marianna Kupczewicówna była osobą bardzo pracowitą a zasługą godną uwagi w czasie piastowania przez nią funkcji kantorki było pisanie i przepisywanie tekstów muzycznych, co zaznaczone zostało w pośmiertnym o niej wspomnieniu. Ponieważ w żadnym innym przypadku nie odnotowano takiej wzmianki możemy mniemać, że podejmowanych przez nią próbach twórczości muzycznej⁸³. Podobnie zresztą jak Jadwiga Dygulska, po której pozostało do dzisiaj wiele *własną ręką pisanych nut i ksiąg do chóru*⁸⁴.

W metryce odnajdujemy również sporo wspomnień o utalentowanych śpiewaczkach, nie wiemy dokładnie czy były one jedynie siostrami chórowymi czy kantorkami, chociaż bardziej prawdopodobna wydaje się druga wersja. Katarzyna Muszeńska *była ozdobą śpiewania fraktowego, bo do ostatniej choroby śmiertelnej, już słaba będąc dyszkant śpiewała*,⁸⁵ fraktem śpiewały też dwie Katarzyny Krzewska

⁷⁹ M. B o r k o w s k a, *Życie codzienne...*, s. 287-289.

⁸⁰ ABSD, G 1392, k. 189.

⁸¹ ABŁom., Kronika benedyktynek sand..., s. 16, 18, 185. Zofia Bratysiewiczówna przyjęta bez posagu, do chóru, Zofia Strzemianówna dla ładnego głosu, Marianna Baranowska i Katarzyna Sroczeńska do fraktu a Elżbieta Dutkiewiczówna z *talentu grania przyjęta*.

⁸² ABSD, G 1392, k. 170-171, 182, 189, 193, 190.

⁸³ ABSD, G 1392, k. 154.

⁸⁴ Tamże, k. 191.

⁸⁵ Tamże, k. 166.

i Sroczeńska oraz Elżbieta Dutkiewiczówna i Cecylia Zyguntowska. Faktem godnym podkreślenia była sztuka śpiewania chórowego Agnieszki Bratysiewiczówny i Katarzyny Wolskiej oraz wszystkich, wymienionych wcześniej kanterek – muzykantek⁸⁶.

W pierwszej połowie XIX w. Marianna Leszczyńska była pierwszą a Marianna Czechowska drugą kantorką, do pomocy miały cztery siostry chórowe: Mariannę Bocheńską, Annę Czarniecką, Józefę Janzkowską i Józefę Pełczankę. Pół wieku później czytamy o dwu kantorkach – Zofii Orlikowskiej i Zofii Sztelcer i stanowiących chór zakonny Justynie Latterman, Mariannie Dobrakowskiej i Annie Mąkólskiej⁸⁷.

Do dzisiaj istnieją nuty z podpisami zakonnic, pięcioczęściowa symfonia należąca do Agnieszki Sosnowskiej, pastorałki Anny Stogniewówny i Marianny Mokronowskiej czy psalmy i inne utwory muzyczne dedykowane następującym mniszkom: Łucji Czeladzińskiej, Cecylii Zyguntowskiej, Mariannie Moszyńskiej. Zachowały się również kolędy klasztorne z życzeniami, spośród dziewięciu istniejących, osiem ułożono w klasztorze ku czci ówczesnej ksieni Marianny Siemianowskiej⁸⁸.

Decyzja o wymianie urzędniczek podejmowana była przez ksienię a ogłaszana na kapitule, którą najczęściej zwoływano rano. Odnalazłam wzmianki o jej odbywaniu w środę i sobotę. W kronice zanotowano, że *wiele odmieniając zabaw JP Ksieni każdej obszernie obowiązki ich przedkładała, w gorącości ich umacniając ducha, zasługą obfitą słodząc ciężar prac zakonnych, do największej zachęcała pilności*⁸⁹.

Widzimy więc, że każda mniszka miała przyporządkowane sobie miejsce w strukturze klasztornej. Te, które nie pełniły w danej chwili odpowiedzialnego urzędu, zajmowały się pracami pomocniczymi i żadna nie miała niezagospodarowanego czasu.

⁸⁶ Tamże, k. 148, 163, 171, 182, 190. Dyszkant – najwyższy głos w zespole chóralnym, sopran.

⁸⁷ ABSD, ZBS; Akta ksieni S. Dobińskiej, Klasztor spisy zakonnic, 15 X 1827; ADS, ABS 1859-1906; zob. Henryk Ćwiek, *Teologiczno – muzyczna spuścizna benedyktynek sandomierskich (1615-1903)*, maszynopis rozprawy doktorskiej w ABSD w Sandomierzu, s. 293-421.

⁸⁸ W. Ś w i e r c z e k, *Katalog rękopiśmiennych zabytków muzycznych Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu* [w:] ABMK, t. 10, 1965, s. 226-241.

⁸⁹ ABŁom., Kronika benedyktynek sandom..., s. 172.

W wyniku podjętych badań udało się ustalić liczbę wszystkich zakonnic przebywających w klasztorze sandomierskim na 296 osób, z czego 259 to nowicjuszek sandomierskie a 37 odbyło nowicjat w innych klasztorach. Rotacja w konwencji przedstawia się następująco: 7 kandydatek do zakonu wystąpiło bądź zostało usuniętych, 21 wyjechało z różnych przyczyn do innych klasztorów (było wśród nich 11 mniszek, które po założeniu konwentu sandomierskiego powróciły do macierzystej placówki w Chełmnie).

Najlichnijszym rocznikiem wstępowania do nowicjatu były w XVII i XVIII w. szesnastolatki, chociaż do połowy XVIII w. zdarzały się również panny w wieku od 12 do 15 lat, w sumie 27 dziewcząt. W XIX w. nastąpiło wyraźne przesunięcie granicy wieku na okres pomiędzy 19 a 30 rokiem życia. Średnia wieku przyjmowanych nowicjusek w XVII i XVIII w. wynosiła 18-20 lat, zaś w I poł. XIX w. 23 a w II poł. 27 lat.

Długość życia zakonnic była zróżnicowana, dolna granica wynosiła średnio 51 lat i 6 miesięcy w II poł. XVII w., a najwyższa była w II poł. XIX w. 65 lat i 2 miesiące. Przeciętnie jednak długość życia wahała się od 55 do 60 lat. Obserwując kwestię długości życia zakonnego zauważamy, że rozpiętość wieku wynosiła od 33 lat i 8 miesięcy w II poł. XVII w. do 41 lat i 10 miesięcy w I poł. XVIII w., przeciętnie dla całego okresu 37 lat i 5 miesięcy. Wielkości powyższe zależne były w dużym stopniu od sytuacji politycznej (wojny, najazdy i związane z nimi epidemie), gospodarczej (zniszczenia zasiewów, nieurodzaje) oraz finansowej (wysokie podatki, brak pieniędzy na żywność, lekarstwa).

Klasztor sandomierski był bogato uposażoną fundacją magnacką, co miało niewątpliwie wpływ na strukturę społeczną wstępujących do niego kandydatek. W XVII i XVIII w. przeważały córki z rodzin senatorskich i szlacheckich zaś w XIX w. spotykamy coraz więcej córek mieszczan. Nie odnotowano natomiast kandydatek ze stanu chłopskiego.

Na czele zgromadzenia zakonnego stała ksieni, w klasztorze sandomierskim wybierano je dziesiętnastokrotnie. Był to urząd dożywotni w przeciwieństwie do innych funkcji, gdzie zmiany odbywały się co kilka lub kilkanaście lat. Udało się określić wykaz urzędów i nazwiska niektórych zakonnic je sprawujących. Ustalenie zaś dokładnej rotacji zakonnic na poszczególnych funkcjach w konwencji czy określenie wszystkich funkcji, które pełniła ksieni wcześniej w klasztorze jest w świetle zgromadzonych archiwaliów niemożliwe.

ANEKS

TEKST 1

ABSD, ZBS, Akta ksieni A. Majewskiej, Korespondencja do ksieni A. Majewskiej, informacja o śmierci sióstr, Sierpc, 8 IV 1856.

Najprzewielebniejsza Panno Ksieni Dobrodziejko.

Z wyroku Najwyższego Boga dotknięte zostałyśmy śmiercią ukochanej naszej Przełożonej Panny Karoliny Braun, a śmierć ta jak bolesną tak niezagojoną zadała nam ranę. Umarła ta Matka tkliwa, po sześciodniowej na tyfus chorobie, dnia 30 marca roku bieżącego o godzinie 9 wieczór, opatrzona Ś^{mi} Sakramentami i błogosławiąc nas we łzach tonące. Do ostatniej chwili zadziwiająco okazywała przytomność umysłu, ale mowa trudności Jej przychodziła i ledwie zrozumianą być mogła. Ta Jej przytomność, również łzy i modlitwy nasze czyniły nam do końca nadzieję, że nas jeszcze nie opuści, lecz Bóg inczej zarządził, niech i ten srogi los wychwała Imię Przenajświętsze Jego. Miała ta zacna Nieboszczka wieku swego lat 70, miesięcy 2, dni 5. W zakonie tym lat 52. Sprawowała rozmaite urzędy: mistrzynią panien świeckich była lat 36, przy którym to zajęciu pomocą niezbędną przełożonej była, a gdy ta chorobą złożona została, zastępowała ją zupełnie przez lat 5, na przełożeniu była lat 7 miesięcy 8. Przyświecała swemu wdzięcznemu zgromadzeniu jak dobroczynne słońce, bo zdołała Ją wzniosłe, choć ciche cnoty zakonne i światowe najpiękniejsze ukształcenie. Cechowała Ją nadzwyczajna słodycz charakteru i niczym niezłamana cierpliwość bo, że Ją ziemskim aniołem nazywano. Za swoje ludzkie winy, jakim z ułomności ludzkiej podległa być mogła, obwiniała się bardzo, cudze na wzór Chrystua przyjmowała na niebie. Niemordowanie czynna, mimo urzędu ksieni, trudniła się całym gospodarstwem, które mądrym rządem znacznie ulepszyła. Jej również staraniem winien klasztor rzecz ważną, restaurację i też po większej części sama prowadziła, ale można powiedzieć, że na szlachetnych swych ramionach ciężar władzy

i trudów z chlubą osobistą i całego zgromadzenia dźwigała. Za tą tedy drogą, kochaną Duszyckę o powinne z Reguły S^{tej} upraszamy suffragia, błagamy przez Przewielebną Pannę Ksienię i zacnej Jej Zgromadzenie o jak najgorętszą do Ducha Ś^{go} modlitwę, aby nam godną opłakiwanej naznaczył następczynię, aby o niej powiedzieć można, że jest podług serca Bożego. Oddając się w końcu łaskawej pamięci i pomocy, jakie nam skreśla Ś^{ta} nasza Reguła, zostajemy z jak najgłębszym uszanowaniem dla Przewielebnej Panny Ksieni i szanownego Jej Zgromadzenia.

Najniższa sługa. Zakonnica RSO Benedykta
Sierpc, d. 8 kwietnia 1856

....*

Pochodzenie stanowe zakonnice klasztoru sandomierskiego w latach 1615-1903

Lp.	Nazwisko i imię	Pochodzenie stanowe
1.	Sieniawska Zofia	Sieniawski h. Leliwa, marszałkówna koronna, starościanka ratyńska
2.	Chocimowska Maryna	Chocimowski h. Oksza w woj. sandom., podsędkówna sandomierska
3.	Chotecka Agnieszka	Chotecki Chodecka. Nabram w woj. lubelskim, cześnikówna podolska
4.	Stadnicka Zofia	Stadnicki h. Śreniawa, z pow. mazow., wojewodz. belzka, starościanka stryjska
5.	Lackorońska Katarzyna	Lanckoroński h. Zadora, podkomorzanka sandomierska
6.	Oleśnicka Anna	Oleśnicki h. Dębno, wojewodziańska lubelska
7.	Ponetowska Marianna	Ponętowski h. Leszczyc, podkomorzanka łączycka
8.	Skarszewska Justyna	Skarszewski h. Leszczyc, podstolanka sandomierska
9.	Stadnicka Katarzyna	Stadnicki h. Śreniawa w woj. krak. i sand., wojewodziańska belzka
10.	Roxycka Wiktoria	Rokszycki h. Pobóg, kasztelan połaniecki,
11.	Lipowska Zuzanna	Lipowski h. Ciołek, poborcanka sand., nagrobek rodziców u bernard. – Opatów
12.	Korycińska Elżbieta	Koryciński h. Topór, kasztelanica wiślicka
13.	Skarszewska Anna	Skarszewski h. Leszczyc, podstolanka sandomierska
14.	Gniewosżówna Anna	Gniewosz h. Kościerza, łowczanka koronna, starościanka zawichojska

15.	Dębicka Anna	Dębicki h. Gryf, chorążanka i podkomorzanka sandomierska
16.	Boglewska Teresa	Boglewski, h. Jelita, podstolanka Czerska
17.	Tarlówna Franciszka	Tarlo h. Topór, wojewodziańska lubelska
18.	Siemianowska Teresa	Siemianowski h. Grzymała, chorążanka sandomierska
19.	Wolska Katarzyna	Wolski, podstoli wileński
20.	Chomentowska Helena	Chomentowski h. Prus, podstolanka latoczeńska
21.	Wybranowska Katarzyna	Wybranowski h. Poraj, łowczanka łukowska
22.	Suska Marianna	Suski h. Pomian, wojska przemyska
23.	Bidzieńska Jadwiga	Bidzieński h. Janina, miecznikówna halicka
24.	Borowska Babianna	Borowski h. Abdank, podkomorzanka sandomierska
25.	Moszyńska Helena	Moszyński h. Łodzia, skarbnikówna łomżyńska
26.	Szczepanowska Marianna	Szczepanowski h. Prus, podkomorzanka sandomierska
27.	Moszyńska Marianna	Moszyński h. Łodzia, skarbnikówna łomżyńska
28.	Borowska Józefa	Borowski h. Abdank, podkomorzanka sandomierska
29.	Lipowska Zofia	Lipowski h. Ciołek, skarbnikówna płocka
30.	Kosowska Aleksandra	Kosowski h. Abdank, podstolanka bilska
31.	Konarska Róża	Konarski h. Gryf, kasztelanica sandomierska
32.	Siemianowska Marianna	Siemianowski h. Grzymała, córka obożnego polnego koronnego
33.	Moszyńska Scholastyka	Moszyński h. Łodzia, skarbnikówna łomżyńska
34.	Lipowska Teresa	Lipowski h. Ciołek, skarbnikówna płocka
35.	Popielówna Katarzyna	Popiel h. Sulima, starościanka łojowska
36.	Krzyżanowska Apolonia	Krzyżanowski h. Dębno, podstolanka mozarzka
37.	Krzyżanowska Justyna	Krzyżanowski h. Dębno, h. Świnka, podstolanka mozarzka
38.	Raczyńska Gertruda	Raczyński h. Nałęcz, stolnikówna owrocka
39.	Puchalska Marianna	Puchalski h. Ślepowron, chorążanka latyczowska
40.	Zaluska Konstancja	cześnikówna łukowska
41.	Hadziewiczówna Teresa Rozalia	Hadziewicz h. Wieniawa, łowczanka różańska
42.	Borowska Melityna	Borowski h. Ogończyk, podkomorzyc sand., starosta stawogórski
43.	Tomaszewska Antonina	Tomaszewski h. Bończa w woj. lub., h. Krupka, cześnikówna lipska
44.	Morska Urszula	Morski h. Topór, kasztelanica lwowska
45.	Mokronowska Marianna	Mokronowski h. Bogoria w woj. Rawskim, strażnikówna polna koronna
46.	Dobińska Symforoza	Dobiński h. Trąby w woj. krak., burgrabianka krakowska

47.	Kuczkowska Urszula	Kuczkowski h. h. Wężyk, podczaszanka pilźnieńska
48.	Czarnecka Franciszka	Czarnecki h. Prus, kasztelanka braclawska
49.	Czarnecka Anna	Czarnecki h. Prus, kasztelanka braclawska
50.	Remiszewska Tekla	Remiszewski h. Jelita, cześniakówna braclawska
51.	Łącka Tekla	Adam Łącki, kasztelanka sandom.
52.	Popielówna Salomea	Popiel, h. Sulima, starościanka łojowska

Źródła: ABSD, G 1392; K. Niesiecki, *Herbarz Polski*, t. I - X; A. Boniecki, *Herbarz Polski* cz. 1, t. 1 -16; *Spis szlachty Królestwa Polskiego*.

....*

Lista zakonnicy przebywających w klasztorze benedyktynek w Sandomierzu w latach 1615-1903

Lp.	Nazwisko i imię	Wstąpiła do nowicjatu		Zmarła	Przeżyła lat	W zakonie
		data	w wieku			
1.	Rosionka Regina	1578.09.08, Ch.	-			powróciła
2.	Klusionka Agnieszka	1584.10.25, Ch.	16	1640.04.07	72	56
3.	Kamińska Dorota	1591.06.04, Ch.	-			powróciła
4.	Kizarowna Katarzyna	1595.06.29, Ch.	-			powróciła
5.	Grącka Anna	1597.01.01, Ch.	24	1649.10.05	76	52 (42)
6.	Dydyńska Zofia	1598.02.03, Ch.	27 (15)	1617.02.24	46	19 (31)
7.	Niwicka Dorota	1603.11.11, Ch.	-			powróciła
8.	Sapiżonka Anna	1595.11.19, Ch.	-			powróciła
9.	Łosiowna Anna	1607.06.22, Ch.	11 (8)	1661.03.05	65	54 (57)
10.	Mroczkówna Małgorzata	1608.04.12, Ch.	-			powróciła
11.	Niechmirowska Zofia	1608.02.28, Ch.	-			powróciła

Lp.	Nazwisko i imię	Wstąpiła do nowicjatu		Zmarła	Przeżyła lat	W zakonie
		data	w wieku			
12.	Kołakowska Katarzyna	1609.06.24, Ch.	-			powróciła
13.	Biskupska Katarzyna	1609.10.11, Ch.	-			powróciła
14.	Sieniawska Zofia	1610.09.24, Ch.	19	1629.11.10	39	19
15.	Tarczowska Anna	1611.12.21, Ch.	-			powróciła
16.	Piekarzowicówna Katarzyna	1611.12.21	32	1657.05.17	78	46
17.	Gawrońska Jadwiga	1612.07.26	-	1669.11.28		57
18.	Gołubska Katarzyna	1614.02.08, Ch.	-			powróciła
19.	Chocimowska Maryna	1616.06.20	18	1640.01.10	42	24
20.	Skotncka Elżbieta	1616.06.20	16	1639.02.12	36	23
21.	Pełzeńska Anna	1616.06.20	16	1632.07.10	32	16
22.	Foxowna Anna	1616	15	1665.01.07	64	49
23.	<u>Cichocka Zuzanna</u>	<u>usunęta z nowicjatu</u>				
24.	Straszowicówna Jadwiga	1616.12.24	32	1650.03.07	67	35
25.	Chotecka Agnieszka	1616	19	1657.11.03	60	41(39)
26.	Kłosowicówna Jadwiga	1617.03.18	16	1665.03.04	64	48
27.	Brzychfianka Anna	1617.08.14	25	1657.03.29	65	40
28.	Sławkowska Agnieszka	1617.08.14	20	1642.11.25	55	25(35)
29.	Wolska Urszula	1618.02.09	b.d.	1658.12.23	b.d.	40
30.	Sobańska Katarzyna	1618.06.14	22	1664.10.22	80	46(48)
31.	<u>Strzyżycka Jadwiga</u>	<u>1618.06.14</u>	<u>usu- nięta</u>			
32.	Stadnicka Zofia	1619.09.08	16	1675.03.02	72	56
33.	Błońska Zofia	1619.09.08	b.d.	1660.03.12	b.d.	41
34.	Krusiecka Krystyna	1619.09.29	17	1676.?.26	74	57(58)
35.	Warcabówna Zuzanna	1619.09.29	21	1661.08.15	63	42

Lp.	Nazwisko i imię	Wstąpiła do nowicjatu		Zmarła	Przeżyła lat	W zakonie
		data	w wieku			
36.	Lackorońska Katarzyna	1622.06.24	17	1626.08.09	21	4
37.	Petejówna Anna	1622.06.24	19	1642.05.12	49	20(30)
38.	Brzychfianka Zofia	1622.06.24	usu- nięta			
39.	Zborowska Zofia	1625.09.07	19	1656.04.13	50	31
40.	Radzińska Jadwiga	1625.09.97	20	1660.11.06	54	35(34)
41.	Zbysławówna Katarzyna	1625.09.07	b.d.	1668.01.14	b.d.	43
42.	Grabkowska Katarzyna	1625.09.08	26	1681.10.23	82	56
43.	Oleśnicka Anna	1628.05.06	16	1666.06.25	55	38(39)
44.	Ponetowska Marianna	1628.05.06	34(24)	1642(8)04.0 8	48	14(24)
45.	Ligęzianka Zofia	1629.02.02	23	1663.11.09	58	34(35)
46.	Skarszewska Justyna	1629.03.21	20	1689.04.04	78	60
47.	Wąbrzeska Dorota	1625.03.21	b.d.	1654.06.28	b.d.	29(23)
48.	Ujejska Katarzyna	1631.01.01	16	1664.09.13	49	33(34)
49.	Chobrzeńska Jadwiga	1631.01.01	19	1666.06.24	54	35(36)
50.	Korytowska Jadwiga	1631.01.01	21	1642.04.02	32	11
51.	Wierzbicka Teofila	1632.07.21	25	1672.12.28	65	40(41)
52.	Barszczowska Agnieszka	1632.07.21	28	1673.11.05	69	41
53.	Tymieńska Marianna	1632.08.14	25	1680.02.16	73	48
54.	Dutkowicówna Zofia	1632.09.08	29	1657.10.15	54	25
55.	Rusiecka Barbara	1633.01.08	b.d.	1667.03.12	b.d.	34
56.	Kucharska Katarzyna	1633.11.12	16	1685.03.28	68	52
57.	Stepkowska Dorota	1634.01.06	21	1696.04.05	83	62(63)
58.	Tarnowska Barbara	1635.07.25	18	1660.11.06	43	25(26)
59.	Trygartówna Magdalena	1636.03.30	16	1691.12.09	71	55
60.	Buszkowska Jadwiga	1636.03.30	41	1677.04.20	82	41(42)
61.	Gumieniecka Anna	1636.10.04	b.d.	1668.11.05	b.d.	32

Lp.	Nazwisko i imię	Wstąpiła do nowicjatu		Zmarła	Przeżyła lat	W zakonie
		data	w wieku			
62.	Mikułowska Zofia	1636.11.01	21	1674.11.01	59	38
63.	Stadnicka Katarzyna	1636.11.14	14	1675.04.07	53	39(38)
64.	Roxycka Wiktoria	1637.11.21	19	1644.08.15	26	7
65.	Górska Zofia	1638.03.25	b.d.	1669.04.22	b.d.	31(32)
66.	Lipowska Zuzanna	1639.05.14	b.d.	1669.02.15	b.d.	30(38)
67.	Konopniczka Zofia	1639.05.14	17	1649.02.28	27	10
68.	Romerówna Zofia	1639.06.13	20	1679.12.07	60	40(41)
69.	Kupczewicówna Marianna	1640.06.14	b.d.	1669.06.26	b.d.	29
70.	Korycińska Elżbieta	1640.10.13	20	1686.06.14	66	46(47)
71.	Gumieniecka Teresa	1640.11.03	21	1675.10.08	56	35
72.	Lipowska Zofia	1640.11.03	16	1691.09.04	67	51
73.	Molawicka Katarzyna	1642.04.30	16	1654.09.20	28	12(14)
74.	Lemieszówna Justyna	1642.04.30	19	1673.03.29	50	31(32)
75.	Sobestjańska Anna	1642.04.30	24	1688.08.10	80	46(48)
76.	Marchocka Marianna	1644.04.03	20	1684.06.12	60	40
77.	Zagorska Zofia	1644.04.03	19	1694.12.16	69	50(51)
78.	Leśniowska Anna	1642.10.27	18	1682.09.02	78	40, 20 S
79.	Skarszewska Anna	1645.06.04	19	1657.11.24	31	12(13)
80.	Gizonka Magdalena	1645.11.04	23	1677.06.23	55	32
81.	Gniewoszówna Anna	1645.11.12	19	1679.10.25	53	34
82.	Sienieńska Krystyna	1646.05.02	b.d.	1667.01.27	b.d.	21
83.	Rumerówna Marianna	1646.05.02	20	1692.04.25	66	46(45)
84.	Gąsiorowska Cecylia	1662.07.02	42	1683.04.25	41	21(20)
85.	Dębicka Anna	1664.05.22	24	1690.01.15	50	26
86.	Bątkowska Katarzyna	1668.03.21	27	1695.05.20	54	27(28)
87.	Rorajska Reresa	1668.03.21	20	1708.04.19	60	40
88.	Mietuszowska Zofia	1668.05.21	usu- nięta			

Lp.	Nazwisko i imię	Wstąpiła do nowicjatu		Zmarła	Przeżyła lat	W zakonie
		data	w wieku			
89.	Mikołowska Zofia	1669.01.01	26	1695.01.19	52	26(27)
90.	Szumowska Zofia	1669.01.01	23	1711.06.07	65	42
91.	Jasiowska Dorota	1669.12.08	35(36)	1694.04.01	60	25
92.	Kilarowiczówna Anna	1669.12.08	28(26)	1715.04.20	74	46
93.	Lipowska Teofila	1670.03.20	37	1697.05.22	64	17(28)
94.	Chrzastowska Anna	1671.02.02	19(17)	1709.09.02	57	38(40)
95.	Zakrzewska Teresa	1672.02.02	21	1707.04.29	56	35
96.	Perzyńska Teresa	1672.02.02	14(15)	1707.03.19	49	35
97.	Dębicka Zofia	1674.05.08	32	1692.04.24	50	18
98.	Muszyńska Katarzyna	1677.	24	1717.94.12	64	40(39)
99.	Gorzycka Zofia	1677.09.28	17	1696.05.13	36	19(18)
100.	Przybytkówna Katarzyna	1678.03.25	16	1712.3.06	50	34
101.	Strzemeska Anna	1678.07.02	30	1728.02.08	80	50
102.	Błońska Barbara	1680.04.23	17	1686.02.18	23	6(7)
103.	Brzezińska Krystyna	1680.04.23	31	1739.08.18	90	59
104.	Trzeciecka Barbara	1681.02.01	18(15)	1726.12.08	63	46
105.	Chrzastowska Joanna	1681.12.08	18(17)	1737.08.14	74	56(55)
106.	Drojowska Zofia	1681.12.08	18	1718.06.16	55	37
107.	Bidzieńska Maryna	1682.02.01	19(18)	1725.05.07	62	43
108.	Węgleńska Maryna	1682.10.02	36	1717.07.25	71	35
109.	Krzesimowska Justyna	1684.04.09	19	1719.03.21	54	35(36)
110.	Szumowska Katarzyna	1684.04.09	26	1687.04.13	29	3
111.	Dębicka Katarzyna	1684.11.26	16	1719.01.05	51	35(36)
112.	Gorzechowska Zofia	1685.01.01	19	1735.10.05	69	50
113.	Jordanówna Konstancja	1686.02.02	19	1735.11.02	68	49(50)
114.	Wysimińska Zofia	1686.11.16	16	1691.09.23	21	5
115.	Mieszkówna Zofia	1687.11.25	25	1696.07.15	34	9(10)

Lp.	Nazwisko i imię	Wstąpiła do nowicjatu		Zmarła	Przeżyła lat	W zakonie
		data	w wieku			
116.	Bratysiewiczówna Agnieszka	1687.11.25	16(15)	1706.05.18	35	19(20)
117.	Kochowska Teofila	1690.01.02	19(20)	1734.01.20	63	44(43)
118.	Dębińska Anna	1690.01.29	20	1744.05.29	74	54
119.	Czeladzińska Katarzyna	1690.02.02	15(14)	1727.04.07	52	37
120.	Wierzbička Anna	1690.11.12	23	1725.08.16	58	35
121.	Radoszowska Konstancja	1690.10.02	14	1709.03.?	33	19(18)
122.	Bujnowska Franciszka	1690.10.02	24	1706.06.12	40	16(15)
123.	Morawicka Marianna	1691.06.13	24	1724.02.24	57	33
124.	Boglewska Teresa	1691.11.25	33	1708.09.08	50	17
125.	Romerowa Teresa	1692.04.25	20	1743.07.22	71	51
126.	Czchowska Katarzyna	1692.05.08	20	1727.01.29	55	35
127.	Truskowska Agnieszka	1692.07.26	27	1718.11.01	53	26
128.	Mieszkowska Anna	1693.08.30	24	1741.11.21	72	48
129.	Karszanka Teresa	1679 ze Lwowa	17	1699.04.02	37	20
130.	Winiawska Marianna Benedykta	1663 ze Lwowa	16	1707.12.09	60	44
131.	Karszanka Joanna Maura	1679	20	1709.06.17	50	30
132.	Raszowiczówna Anna	1695.08.21	20	1742.06.24	67	47
133.	Zagurska Anna	1695.10.02	22	1755.12.24	82	60
134.	Ormińska Elżbieta	1696.03.19	17	1749.08.06	70	53
135.	Krzyniecka Jadwiga	1698.01.06	21	1724.06.08	47	26(27)
136.	Bratysiewiczówna Zofia	1698.01.06	15	1730.05.19	47	32
137.	Lipiecka Franciszka	1698.02.02	15	1717.11.22	34	19
138.	Przybytkówna Anna	1698.02.02	15(16)	1740.03.04	57	42
139.	Błońska Zofia	1699.06.08	16	1729.04.12	46	30

Lp.	Nazwisko i imię	Wstąpiła do nowicjatu		Zmarła	Przeżyła lat	W zakonie
		data	w wieku			
140.	Tarłówna Franciszka	1703.08.26	15	1762.12.15	74	59
141.	Pełczanka Anna	1703.08.26	15	1737.05.26	49	34(33)
142.	Cucharska Rozalia	1703.09.02	29	1740.02.20	66	37
143.	Stogniewówna Anna	1703.09.02	18	1771.04.12	86	68
144.	Krzesimowska Anna	1705.02.10	16	1706.01.31	17	1
145.	Czeladzińska Lucja	1705.02.10	17(16)	1770.12.08	82	65(66)
146.	Chmielowska Teresa	1706.04.18	24	1745.10.23	63	39
147.	Siemianowska Teresa	1706.04.27	13(14)	1740.02.12	47	34
148.	Wolska Katarzyna	1707.02.27	16	1758.09.10	67	51
149.	Tarczałowiczówna Konstancja	1711.07.26	20	1747.09.21	56	36
150.	Chomentowska Helena	1712.09.11	19	1749.09.23	56	37
151.	Wybranowska Katarzyna	1712.09.29	17	1765.04.02	70	53
152.	Błazejowska Regina	1712.11.21	27	1771.02.07	86	59
153.	Chuderska Anna	1715.04.23	20(17)	1763.04.05	68	48(47)
154.	Jaroszowiczówna Agnieszka	1715.07.14	15	1776.11.16	61	61(46)
155.	Beldowska Felicjana	1719.07.02	19	1758.02.12	58	39
156.	Strzemianówna Zofia	1719.07.02	18	1736.09.26	35	17
157.	Baronowska Marianna	1721.01.06	16	1785.10.06	80	64
158.	Sroczeńska Katarzyna	1721.01.06	16	1729.04.12	24	8
159.	Suska Marianna	1721.10.28	19(20)	1746.12.03	44	25(24)
160.	Piasecka Helena	1721.11.11	24(19)	1779.10.29	82	58(60)
161.	Krzewska Katarzyna	1721.11.25	15	1769.02.01	63	48
162.	Balicka Marianna	1725.01.07	17	1732.11.08	24	7
163.	Bidzieńska Jadwiga	1725.01.15	16	1771.03.08	62	46
164.	Borowska Babianna	1726.08.18	16(18)	1776.04.19	66	50(49)
165.	Moszyńska Helena	1726.07.14	17(14)	1784.09.02	75	58(61)

Lp.	Nazwisko i imię	Wstąpiła do nowicjatu		Zmarła	Przeżyła lat	W zakonie
		data	w wieku			
166.	Szczepanowska Marianna	1729.05.08	12(18)	1747.02.16	30	18
167.	Ostrowska Marianna	1730.07.02	31(24)	1780.05.07	81	50(57)
168.	Muszyńska Marianna	1731.10.07	16	1782.03.25	67	51
169.	Mentowna Marianna	1731.10.21	16	1763.11.18	48	32
170.	Borowska Józefa	1732.08.03	14?	1797.01.23	74	65(64)
171.	Hadziewiczówna Róża	1732.08.03	15(14)	1760.05.27	43	28
172.	Małecka Helena	1733.10.05	14(15)	1783.04.10	64	50(49)
173.	Czeladzińska Krystyna	1734.07.11	15	1776.12.22	57	42
174.	Lipowska Zofia	1736.02.02	16	wyjechała		
175.	Kosowska Aleksandra	1736.07.11	27	1784.09.07	75 (73)	48(40)
176.	Laskowska Barbara	1736.07.11	24	1745.03.19	33	9
177.	Dygulska Jadwiga	1738.04.20	16	1796.04.03	74	58
178.	Konarska Róża	1740.07.24	21(19)	1783.11.20	64	43(44)
179.	Siemianowska Marianna	1740.07.26	15	1803.06.01	78(62)	63(40)
180.	Dulska Teresa	1740.07.30	40	1758.03.07	58	18
181.	Telekiewiczówna Apolonia	1740.07.30	18	1806	84	66
182.	Parczewska Franciszka	1740.08.15	16(24)	1793.12.17	69	53(54)
183.	Motkowska Zuzanna	1740.08.15	24	1801.03.07	85	61(60)
184.	Wojciechowska Katarzyna	1740.09.08	16	1781.02.20	57	41
185.	Gorzowska Marcjanna	1742.07.22	18	1788.09.25	64	46
186.	Boxianka Marianna	1742.07.22	16	1764.01.21	38	22(21)
187.	Zygmuntowska Cecylia	1742.08.15	17	1789.12.19	64	47
188.	Zygmuntowska Salomea	1742.08.15	15	1743	16	1
189.	Muszyńska Scholastyka	1744.04.26	16	1804.03.16	76	60

Lp.	Nazwisko i imię	Wstąpiła do nowicjatu		Zmarła	Przeżyła lat	W zakonie
		data	w wieku			
190.	Lipowska Teresa	1744.05.10		wyjechała		
191.	Brocka Katarzyna	1744.05.14	18	1777.08.23	51	33
192.	Sobańska Małgorzata	1744.05.14	17	1780.02.20	53	36(34)
193.	Popielówna Katarzyna	1744.07.12	15(16)	1803.12.08	74	59
194.	Krzyżanowska Apolonia	1744.07.26	14	1790.11.30	60	46
195.	Krzyżanowska Justyna	1746.02.02	15	1801.04.29	70	55
196.	Michałowska Katarzyna	1748.07.22	16	1778.01.25	46	30
197.	Węgrowa Wiktoria	1748.07.22	17	1777.05.04	46	29
198.	Nobiszewska Teresa	1748.07.26	15	1801.12.20	60	53
199.	Bogucka Zuzanna	1750.04.19	18(16)	1782.06.14	50	32(31)
200.	Roźniecka Katarzyna	1752.09.24	29(28)	1799.07.31	75	47(46)
201.	Raczyńska Gertruda	1752.09.24	22(23)	1788.03.31	58	36
202.	Sobańska Katarzyna	1752.09.24	21(18)	1784.05.29	53	32(35)
203.	Puchalska Marianna	1759.10.21	16	1809	66	50
204.	Zaluska Konstancja	1759.10.21	16	1824	81	65
205.	Hadziewiczówna Teresa Rozalia	1760.04.27	19	1823	82	63
206.	Żabicka Regina	1760.04.27	19	1804.04.06	63	44
207.	Sosnowska Marianna	1761.03.31	24	1819	82	58
208.	Borowska Melityna	1761.08.16	15	1788.04.25	42	27
209.	Bocheńska Marianna	1761.09.08	18	1829	86	68
210.	Gostyńska Weronika	Ze Lwowa dominikanka		1771		
211.	Tomaszewska Antonina	1763.04.24	19	1821	77	58
212.	Morska Urszula	1765.09.15	15	1783	33	18
213.	Tomkiewiczówna Marianna	1765.10.20	22	1827	84	62

Lp.	Nazwisko i imię	Wstąpiła do nowicjatu		Zmarła	Przeżyła lat	W zakonie
		data	w wieku			
214.	Zarębiana Mechtylda	1766.10.05	36	1803.03.19	73	37(36)
215.	Mokronowska Marianna	1769.09.10	15	1802.07.13	48	33(32)
216.	Maliszewska Elżbieta	1770.06.03	18	1773.12.19	21	3
217.	Mazarakówna Rozalia	1770.09.29	17	1797.04.27	44	27(26)
218.	Dobińska Symforoza	1771.09.15	15	1830.09.11	74	59
219.	Winogrodzka Magdalena	1772.05.10	16	ok. 1820 – 25	64-69	48-53
220.	Sosnowska Agnieszka	1772.05.10	18	1827	74	56
221.	Kuczowska Urszula	1772.10.05	19	1808.08.03	55	36
222.	Ćwiklińska Wiktoria	1775.04.18	19	1804	48	29
223.	<i>Czarnecka Franciszka przebyła od lub. Wizytek</i>	1776.06.05		1787?		
224.	Dudkiewiczówna Elżbieta	1776.09.14	17(12)	1794.07.11	35	18(10)
225.	Czarnecka Anna	1778.09.25	16	ok. 1834 – 38	72-78	56-62
226.	Remiszewska Tekla	1780.03.04	17	usunięta		
227.	Łącka Tekla	1780.06.29	18	ok. 1820 – 25	58-63	40-45
228.	Sztaierówna Eleonora	1780.10.20	18	1829	67	49
229.	Brzezińska Elżbieta	1783.11.17	23	1829	69	46
230.	Zbysławów Katarzyna	1788.08.10	17	1818.04.02	47	30
231.	Pazderska Marcjanna	1788.08.10	20	1808	40	20
232.	Witkowska Magdalena	1789.06.07	20	1817	48	28
233.	Wolska Tekla	1789.06.07	18	1802.04.22	31	13(12)
234.	Staszewska Barbara	1789.09.29	21(20)	1853.09.23	85	64

Lp.	Nazwisko i imię	Wstąpiła do nowicjatu		Zmarła	Przeżyła lat	W zakonie
		data	w wieku			
235.	Ziębówicówna Marianna	1794.05.10	20	1838	64	44
236.	Stępkowska Tekla	1796.07.26	30	1807.03.04	41	11
237.	Jankowska Józefa	1798.08.06	36	1830	68	32
238.	Zbysławówna Zuzanna	1800.09.29	21	1858	79	58
239.	Leszczyńska Marianna	1800.09.29	19	1847	66	47
240.	Chlebowska Katarzyna	1801.11.17	26	1838	63	37
241.	Braunówna Karolina	1804.08.22		wyjechała		
242.	Bogdanowiczówna Elżbieta	1805.03.25	20	1824	39	19
243.	Konopczanka Barbara	1805.10.03	19	1824	38	19
244.	Czchowska Marianna	1808.10.05	16	1879.07.13	87	71
245.	Kawecka Julianna	1808.10.05	26	1869	87	61
246.	Żórawska Marianna	1808.10.?	25	ok. 1817 – 18	34	9?
247.	Sikorska Tekla	1810.03.25	22	1866	78	56
248.	Błazejewska Agnieszka - bened. z Radomia	1811.03.04	23	1845	66	43
249.	Przytńska Aniela - benedykt. z Radomia	1755.10.28	16	1812.04.17	73	57
250.	Pełczanka Józefa - benedykt. z Radomia	1765.08.17	16	1830	81	65
251.	Malewska Barbara - benedykt. z Radomia	1746.11.19	19	ok.1819 – 20	92	73
252.	Lasocka Kolumba - benedykt. z Radomia	1789.10.25	18	1818.02.25	51	33
253.	Kuczkowska Tekla	1811.03.04	19	1819	27	8
254.	Hejnik Marcjanna	1815.09.29	27	1832	44	17
255.	Popielówna Salomea	1816.02.21	19	1868.07.28	71	52

Lp.	Nazwisko i imię	Wstąpiła do nowicjatu		Zmarła	Przeżyła lat	W zakonie
		data	w wieku			
256.	Mizaryunówna Marianna	1816.05.16	20	1825	29	9
257.	Głuwczyńska Salomea	1818.09.23	20	1819	21	1
258.	Mędrzejewska Helena	1821.08.24	29	1830	38	9
259.	Majewska Anna	1825.09.25	16	1877	68	52
260.	Stefańska Marianna	1825.09.25	22	1828	25	3
261.	Fręczkiewicz Krystyna	1825.09.25	22	1873.02.21	70	48
262.	Nowicka Monika	1832.03.25	20	1834	22	2
263.	Fiatkowska Ludwika	1832.03.25	20	1841	29	9
264.	Jurczeńska Katarzyna	1834.06.09	26	1841	33	7
265.	Orlikowska Zofia	1834.06.09	19	1879.02.22	64	45
266.	Sztaber Zofia	1836.02.24	20	1893	77	57
267.	Kniaź Marianna	1838.10.05	20	1847	29	9
268.	Bednarska Anna	1838.10.05	20	1848	30	10
269.	Latterman Justyna	1838.10.05		przeniesiona, 1879 r.		Łomża
270.	Borkowska Ludwika	1839.09.20	20	1883.12.19	64	44
271.	Wysocka Klara	1843.11.19	27	1880.01.01	64	37
272.	Dobrakowska Marianna	1843.11.19	23	1899.11.02	28	5
273.	Mąkólska Anna	1844.10.28	47	1865.05.29	68	21
274.	Beldowska Józefa	1845.10.28	30	1878.03.19	63	33
275.	Mathieu Ludwika	1847.08.10	29	1899.06.09	82	52
276.	Kochanowska Antonina	1848.09.17	20	1899.11.06	71	51
277.	Dąbrowska Marianna Teofila	1849.10.05	26	wyjechała, Łomża, 1903		
278.	Kornaszewska Wilhelmina	1840.10.05	25	1899.11.23	84	59
279.	Bajer Marianna	1851.10.12	35	1877.05.14	61	26
280.	Kucharzewska Marianna	1851.10.12	27	wyjechała, Łomża, 1903		

Lp.	Nazwisko i imię	Wstąpiła do nowicjatu		Zmarła	Przeżyła lat	W zakonie
		data	w wieku			
281.	Marynowska Alojza	1853.01.16	24	wyjechała, Łomża, 1903		
282.	Lipieńska Katarzyna	1856.09.14	36	1892.05.20	72	36
283.	Święcicka Florentyna	1857.08.30		wystąpiła z nowicjatu		
284.	Święcicka Izabela	1857.08.30		wystąpiła z nowicjatu		
285.	Gorzelewska Franciszka	1858.11.21	20	1875.03.13	37	17
286.	Juszczelska Xawera	1862.10.05	26	1897	61	35
287.	Jakóbowska Julia	1862.10.05	21	1885.05.05	44	23
288.	Tarogórska Julia - przyj. z Łomży w 1862 r.	1824	38	1883.05.05	77	59/38+21
289.	Jezierska Emilia	1896	21	wyjechała, Łomża, 1903		
290.	Żurakowsk Magdalena-karmelit.	1854	22	1891	59	37
291.	Orzęcka Domicela - karmelitanka	1829	24	1892	87	63
292.	Drewnowska Antonina - karmelit.	1857	32	wyjechała, Łomża, 1903		
293.	Zielińska Jadwiga - karmeliana	1858	25	wyjechała, Łomża, 1903		
294.	Dobrzyńska Marcelina-karmelitanka	1860	27	1896	63	36
295.	Kitowiczówna Benedykta-karmelit.	1860	41	1902	83	42
296.	Austatowicz Joanna - dominikanka	1839	20	ok. 1892 - 93	73	53

Źródła: ABSD, G 1392; G 1287; ZBS, Akta ksieni S. Dobińskiej, Klasztor – spisy zakonnic, 1 VII 1814, 23 XI 1825, 15 X 1827; Akta ksieni B. Staszewskiej, Klasztor – spisy, 30 IX 1830; ADS, ABS, 1859-1906; J. G a j k o w s k i, *Benedyktynki...*, s. 129-179; A. B a s t r z y k o w s k i, *Monografia historyczna...*, s. 191-192.

Objaśnienia:

– Kursywą zaznaczone zostały zakonnice przeniesione z innych zgromadzeń,
 – podkreślone zostały zakonnice, które opuściły klasztor sand., przebywając w nowicjacie lub przeniosły się do innych klasztorów,
 – w nawiasach (...) umieszczone zostały dane znajdujące się w źródłach, jeżeli są inne niż obliczone na zasadzie porównania dat śmierci i wstąpienia do nowicjatu,
 – CH – oznacza zakonnice powołania chełmińskiego,
 – b. d. – brak danych.

ANNA SZYLAR

A Study of the Changing Population, Demographic Profile and Rotation in the Principal Offices of the Benedictine Nunnery in Sandomierz in 1615-1903

Summary

The monastery of the Benedictine Nuns in Sandomierz (1615-1903) is one of the few religious establishments which have retained a complete set of sources documenting their changing population. The data contained in the extant register, chronicle and other archive materials are sufficiently abundant to support an inquiry seeking to determine the number and the ages of the novices, the length of their lives, their social and ethnic backgrounds, and the monastery's internal structures.

In the period 1615-1903 the Sandomierz nunnery became home to 296 nuns. While 259 took their veil in Sandomierz, 37 made their profession in other convents.

The first Benedictine nuns came to Sandomierz from Chelmno in 1615. Among them was Zofia Sieniawska, daughter of the foundress of the new house, with twelve nuns; later they were joined by another five members of the order. Their mission was to set up a new community; however, before one year was out eleven of them had returned to the mother monastery. Apart from the initial Chelmno contingent, a total of nineteen nuns came to settle in the Sandomierz nunnery, among them some Carmelite nuns, a Visitant and a Dominican, as well as Benedictine nuns from Radom, Lwów, Łomża and Staniątki. While some transfers resulted from individual requests, the rise in migrations in the 19th century was the effect of the Russian policy of squ-

eezing out Catholic religious orders. There was also outward migration: twenty-one nuns left Sandomierz for other convents and seven novices broke off their trial term.

In the 17th-18th century the monastery's population varied between 30 and 52; then, in the 19th century, it declined steadily. There were thirty nuns in 1803, but only nine in 1889. The novices in the 17th-18th century were aged 18 to 20 on average, though the sixteen-year-olds made up the largest group, followed by girls between nineteen and twenty. In the first half of the 19th century the average novice was twenty-three; in the latter half of that century her age climbed to twenty-seven. Most of them came from families of the gentry. While burghers' daughters could also be found, there is no evidence of any girl of peasant origin. Quite often (12% of the novices) the novices were sisters; in one case three girls from the family became nuns.

The Sandomierz nunnery was ruled by nineteen abbesses and in 1808-1809 by a prioress. Each of them was chosen in a ceremonious election, supervised by priests specially appointed by the bishop. The abbess was responsible for running the monastic community in conformity with its rule and for keeping up its spiritual life. She also had the authority to make all the appointments within the community. The office of the abbess's deputy was held by the prioress, who was assisted by the subprioress. They both administered the monastery's real property. The monastic finances were in the hands of sister subtreasurer, while sister custodian was entrusted with matters of discipline and control. Another important function was that of sister secretary. She was also keeper of the rule in addition to looking after the official correspondence and updating the monastic chronicle. The monastery gate was opened and locked by sister gatekeeper; housekeeping was the province of sister dispenser, who had the help of vestiarians, cellarmajds and refectory staff. A rather different function in the life of the community was performed by the mistresses, one for each of the following groups - the lay maidens, the novices, the renovantae, and the professed nuns. The church and sacristy was looked after by sister sacristan; liturgical chant was kept to high standards by the precentrix and her choristers. Every nun had her place in the structure of the monastic community; even if she held no function carrying greater responsibility, she would always be busy with a job of one kind or another. At no time would any member of the monastic community remain idle.

Translated by A. Branny